

Pohjois-Savon laaja hyvinvointikertomus ja -suunnitelma 2021-2025

Rukkasryhmän puolesta,
Säde Rytönen,
sade.rytkonen@pshyvinvointialue.fi
30.9.2021

Hyvinvointikertomuksen ja -suunnitelman laatinut rukkasryhmä, pj. Säde Rytönen

RUKKASRYHMÄN JÄSENET:

*Järjestöjen edustajat;

Heidi Hartikainen, Jussi Salmi, Tarja Ikonen,
Maritta Nordberg, Sami Hämäläinen, Tuula
Hirvonen

*Ylä-Savon SOTE-kuntayhtymä:

Hannele Vesterlin ja Marika Lätti

*Hankkeet

- POSOTE20; Anne Aholainen ja Minna
Rytönen

*Ev.lut. seurakunnat, Kuopion hiippakunta;

Juha Antikainen

*Apteekki:

Jouko Savolainen, Itä-Suomen yliopiston
apteekki

*Pohjois-Savon kuntien edustajat

- Tanja Tilles-Tirkkonen, Kuopio

- Jaana Hämäläinen, Lapinlahti

*Itä-Suomen hyvinvointivoimala;

Eeva Mäkinen

*Pohjois-Savon sairaanhoitopiiri,

Mielenterveys ja hyvinvointi palvelukeskus;

Jarmo Pajula, Mervi Paldanius

*Lasten kulttuurikeskus LASTU;

Mervi Eskelinen

*Pohjois-Savon HYTE-tiimi;

Pekka Puustinen, Säde Rytönen, Helena
Törmi

Hyvinvointikertomuksen ja –suunnitelman työstämiseen ovat osallistuneet useat eri tahot

HYVINVOINTI-KERTOMUKSEN TYÖSTÄMISEEN OVAT OSALLISTUNEET:

- Itä-Suomen ennaltaehkäisevä ryhmä Ankkuri,
- Poliisi (tilastotietokannat)
- Liikenneturvan väki,
- Nuoret Pystyyn hanke,
- Pohjois-Savon Yrittäjät
- Pohjois-Savon liitto, Teemu Juntunen ja Maarit Intke,
- Väkivaltaverkoston toimijat, Marianne Kettunen
- Pohjois-Savon syöpäyhdistys, Heidi Kolehmainen
- Likes, Virpi Inkinen
- Päihdepalvelusäätiö
- Savon mielenterveysomaiset-FinFami ry
- Kuopion kriisikeskus – Pelituki
- Ehyt ry

HYVINVOINTISUUNNITELMAN TYÖSTÄMISEEN OVAT OSALLISTUNEET:

- Itä-Suomen ennaltaehkäisevä ryhmä Ankkuri
- Itä-Suomen poliisi
- Liikenneturvan väki
- Pohjois-Savon liikunnan väki
- Pohjois-Savon syöpäyhdistys, Heidi Kolehmainen
- Kuopion väkivaltaverkoston toimijat
- Pohjois-Savon kylät ry, Merja Kaija
- Mansikka ry, Seija Korhonen
- Sokra, THL, Elina Pekonen
- Tulevaisuuden sote-keskus-ohjelma – Posote20 –Siilinjärven ennaltaehkäisytyöpakettin tiimi
- TE-palvelut
- Kulttuuri kuulolla – kulttuuritoimintalain mukainen alueellinen kulttuuritoimintaverkosto
- Pohjois-Savon seksuaaliterveyden edistämisen työryhmä
- Pohjois-Savon kiusaamisen ehkäisyn työryhmä
- Pohjois-Savon maakunnallinen ravitsemustyöryhmä
- Pohjois-Savon ehkäisevän mielenterveys- ja päihdetyön verkosto
- Pohjois-Savon kuntien hyte-yhdyshenkilöiden ja hyvinvointikoordinaattorien verkosto
- Alueellinen kaatumisten ehkäisyverkosto
- Pohjois-Savon poikkihallinnollinen HYTE-ryhmä
- Oppimisen tuen hankkeen väki

Terveydenhuoltolaki 12§

12 §

Terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen kunnassa

Kunnan on **seurattava asukkaittensa terveyttä ja hyvinvointia sekä niihin vaikuttavia tekijöitä väestöryhmittäin** sekä kunnan palveluissa **toteutettuja toimenpiteitä**, joilla vastataan kuntalaisten hyvinvointitarpeisiin. Kuntalaisten terveydestä ja hyvinvoinnista sekä toteutetuista toimenpiteistä **on raportoitava valtuustolle vuosittain**, minkä lisäksi valtuustolle on **kerran valtuustokaudessa valmistettava laajempi hyvinvointikertomus....**

Jatkuu, mutta ensin asiaa hyvinvointikertomuksesta

SEURATTAVA

- > asukkaiden terveyttä ja hyvinvointia
- > niihin vaikuttavia tekijöitä väestöryhmittäin
- > palveluissa toteutettuja toimenpiteitä

K
E
R
T
O
M
U
S

Terveydenhuoltolaki 12§ jatkuu...

S
U
U
N
N
I
T
E
L
M
A

....

Kunnan on **strategisessa suunnittelussaan asetettava paikallisiin olosuhteisiin ja tarpeisiin perustuvat terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen tavoitteet**, määriteltävä niitä tukevat **toimenpiteet** ja käytettävä näiden **perustana** kuntakohtaisia hyvinvointi- ja terveysosoittimia.

Kunnan on nimettävä terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen vastuutahot. **Kunnan eri toimialojen on tehtävä yhteistyötä** terveyden ja hyvinvoinnin edistämisessä. Lisäksi kunnan on tehtävä yhteistyötä muiden kunnassa toimivien julkisten tahojen sekä yksityisten yritysten ja yleishyödyllisten yhteisöjen kanssa. Jos **sosiaali- ja terveydenhuolto** on järjestetty useamman kunnan yhteistoimintana, yhteistoiminta-alueen on osallistuttava asiantuntijana eri toimialojen väliseen **yhteistyöhön** sekä sosiaalisten ja terveysvaikutusten arviointiin alueen kunnissa.

Lähde: <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101326>

HYTE-kunnassa (sote-järjestämislaki, 6§) ja hyvinvointialueella (sote-järjestämislaki 7§)

- **Kunnan / hyvinvointialueen** on edistettävä asukkaidensa hyvinvointia ja terveyttä (hyte). Kunnalla /hyvinvointialueella on ensisijainen vastuu hyvinvoinnin ja terveyden edistämisestä siltä osin, kun tämä tehtävä kytkeytyy kunnan/ hyvinvointialueen muihin lakisääteisiin tehtäviin
- **Kunnan / hyvinvointialueen** on strategisessa suunnittelussaan asetettava hyte tavoitteet ja määriteltävä niitä tukevat toimenpiteet...
- Nimettävä hyte vastuutaho
- Raportoitava **kuntalaisten / asukkaidensa** hyvinvoinnista ja terveydestä vuosittain ja valmistelevat **aluevaltuustolle** valtuustokausittain hyvinvointikertomus ja –suunnitelma – toimitettava se hyvinvointialueelle ja julkaistava julkisessa tietoverkossa
- Hyvinvointialue laatii hyvinvointikertomuksen ja –suunnitelman yhteistyössä alueen kuntien kanssa. Sen on julkaistava hyvinvointikertomus ja –suunnitelma julkisessa tietoverkossa
- **Kunnan / hyvinvointialueen** on toimittava hyte:ssä yhteistyössä **hyvinvointialueen /alueen** kuntien kanssaja **tehtävä yhteistyötä** muiden julkisten toimijoiden, yksityisten yritysten ja **yleishyödyllisten yhteisöjen kanssa**. Sen on myös **edistettävä** hyte työtä tekevien **järjestöjen toimintaedellytyksiä ja vaikutusmahdollisuuksia** hyte työssä. Hyvinvointialueen on neuvoteltava väh vuosittain yhdessä alueen kuntien sekä muiden edellä mainittujen hyvinvointialueen alueella hyte-työtä tekevien toimijoiden kanssa hyte tavoitteista, toimenpiteistä, yhteistyöstä ja seurannasta

Mikä on hyvinvointikertomus ja -suunnitelma

Tiivis asiakirja, jonka laativat eri hallinnonalojen asiantuntijat yhdessä (myös järjestöt, srk, yritykset, kokemuksellinen tieto) ja se koostuu seuraavista osista:

OSA1: "kertomus"

Tilastojen valossa yhteenveto hyvinvoinnin nykytilasta ja siihen vaikuttavista tekijöistä, painopisteiden ja tavoitteiden arviointia ja mitä toimenpiteitä tehty

* Laajahvk: valtuustokauden ajalta tähän päivän

OSA 2: "suunnitelma" tulevalle valtuustokaudelle

Tavoitteet, toimenpiteet, vastuutahot ja resurssit sekä arviointimittarit hyvinvoinnin edistämiseksi, hyvinvointivajeiden korjaamiseksi

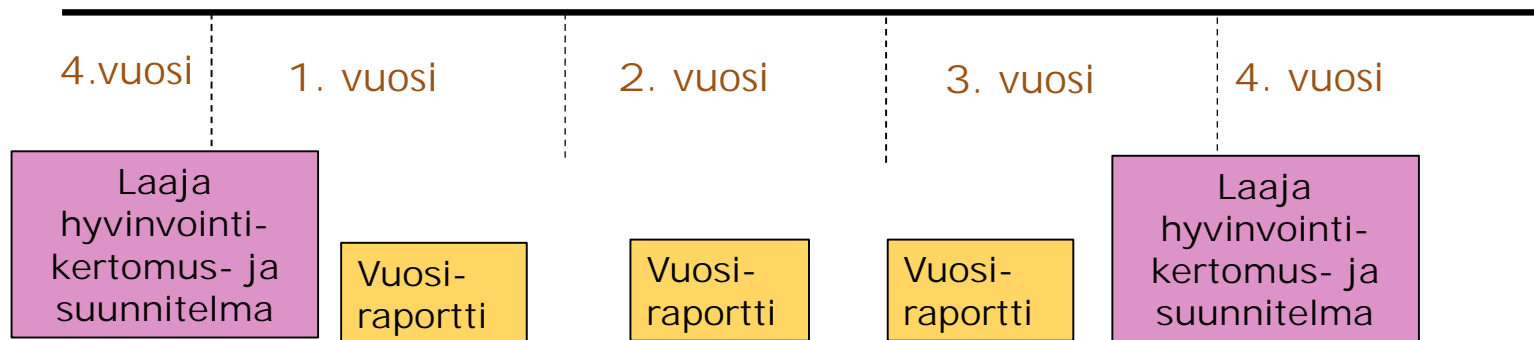

OSA 3: Valtuustohyväksyntä ja toteuttaminen

Suunnitelman hyväksyminen ja vieminen toteutukseen

Kerran valtuustokaudessa tehdään laaja hyvinvointikertomus- ja suunnitelma = hyvinvointikertomus; hyvinvoinnin nykytilan kuvaus ja edellisen valtuustokauden ajalta mitä tehty hyten painopisteiden ja tavoitteiden eteen (vanha valtuusto hyväksyy) ja hyvinvointisuunnitelma; suunnitelma hyvinvointivajeiden korjaamiseksi seuraavalle valtuustokaudelle (=tavoitteet, toimenpiteet, mittarit, vastuut) jonka hyväksyy uusi valtuusto

VALTUUSTOKAUSITTAIN TOISTUVA SYKLI

Kerran vuodessa tehdään vuosiraportti (-> tilinpäätökseen) = miten hyvinvointitavoitteissa on edetty tilastojen valossa, mitä on tehty hyvinvointitavoitteiden edistämiseksi. Tarvittaessa tarkennetaan hyvinvointitavoitteita ja toimenpiteitä

Hyvinvointisuunnitelman tavoitteet pohjautuvat tietoon asukkaiden hyvinvoinnista

Indikaattoritieto kuntalaisten hyvinvoinnista ja terveydestä saadaan niistä tietokannoista, joista se on toistaiseksi mahdollista, mm.:

- **Sotkanet** www.sotkanet.fi
- **FinSote** Kansallinen terveys-, hyvinvointi- ja palvelututkimus (entinen ATH) ww.terveytemme.fi/ath
- **FinLapset** Lasten, nuorten ja perheiden terveys ja hyvinvointi
- **Kouluterveyskysely** <http://www.thl.fi/fi/tutkimus-ja-asiantuntijatyo/vaestotutkimukset/kouluterveyskysely>
- **Tea-viisari** <https://www.thl.fi/fi/web/terveyden-edistaminen/johtaminen/tyokaluja/teaviisari>
 - Esim. TEAkulttuuri tulokset
- **Kunnan /maakunnan omat indikaattorit ja tilastot – esim. nykytila.fi**
- **Poliisin tilastot, Onnettomuusinstituutti OTI,**
- **Lasten ja nuorten ylipaino ja lihavuus (FinLapset-rekisteriseuranta - Terveys - THL)**
- **Laadulliset** kyselyt ja asiakaspalautteet – mm. kokemuksellinen hyvinvointikysely

Hyvinvoinnin tilan kuvaus eli koottu indikaattoritieto

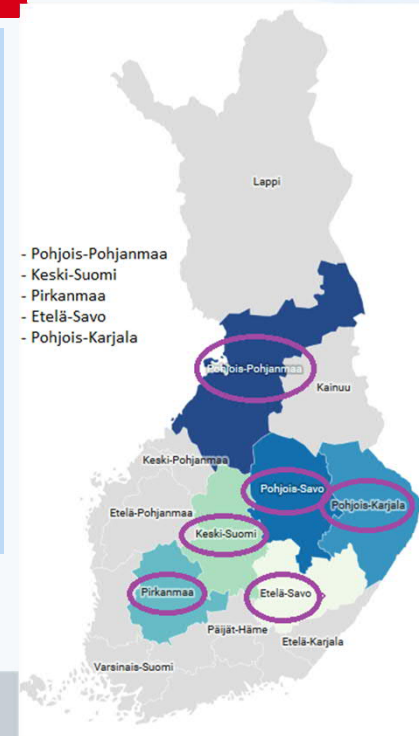
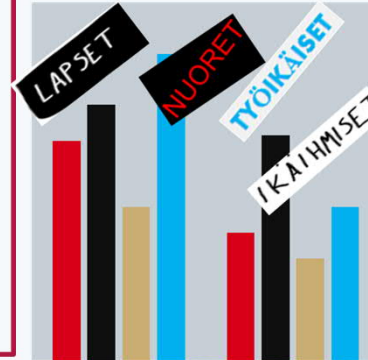
-> mikä hyvää

-> mikä kehitettävää

-> **painopisteet ja tavoitteet seuraavalle valtuustokaudelle**

Pohjois-Savon vertailumaakunnat

- Etelä-Savo
- Keski-Suomi
- Pirkanmaa
- Pohjois-Pohjanmaa
- Pohjois-Karjala
- Koko maa

27.4.2023

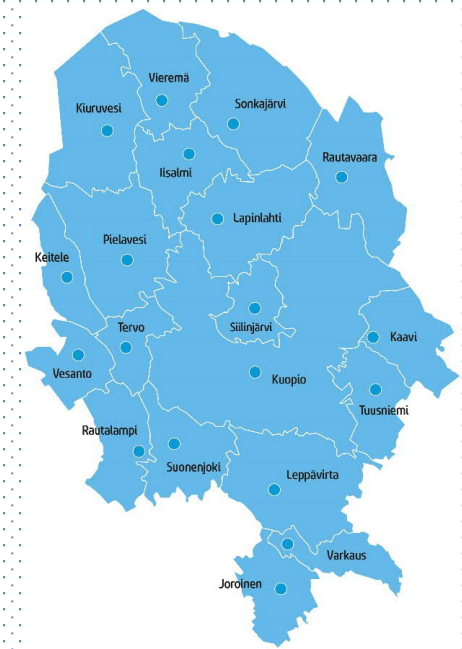
POHJOIS-SAVON HYVINVOINTIKERTOMUS – POHJA HYVINVOINTISUUNNITELMALLE

TIIVISTELMÄ

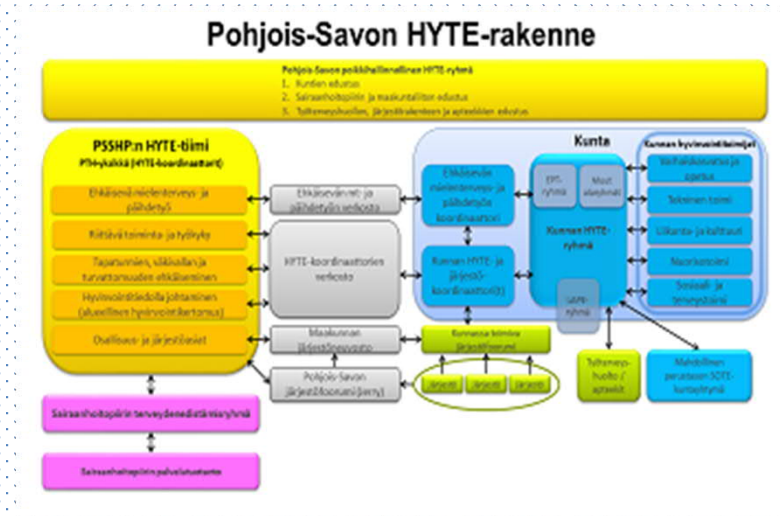
Varsinainen hyvinvointikertomuksen dokumentti löytyy osoitteesta: <https://www.hyvinvointikertomus.fi/#/document/preview/11522043326>

HYVINVOINNIN NYKYTILANNE

- HYTE-rakenne maakunnassa
- HYTE-rakenne kunnissa
- HYTE eri toimialoilla
- Hyvinvoinnintila eri ikäryhmissä

HYTE-RAKENTEET

HYTE- rakenne Pohjois-Savon maakunnassa

Pohjois-Savon HYTE-rakenne

- ❖ Terve Kunta – verkosto
- ❖ STESO

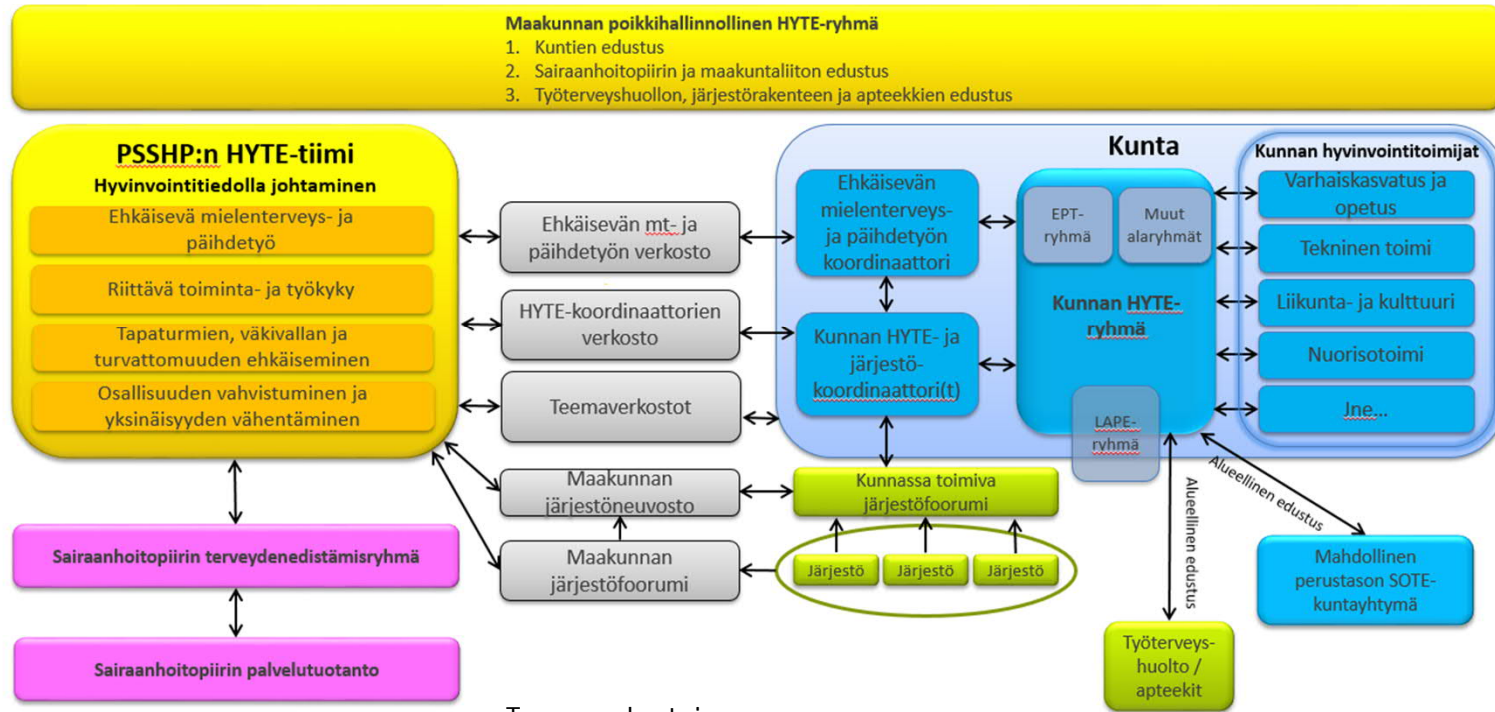
- Vakinaistettu
- ❖ Hyvinvointikoordinaattori
- ❖ EPTMT-koordinaattori

- ❖ Vaikuttavien menetelmien jalkauttamista
- ❖ Iltakouluja
- ❖ Kuntien tukemista
- ❖ Tiedon keruuta ja analysointia
- ❖ Viestintää
- ❖ Kuntalaisille terveystipkejä

- ❖ Yhteistyö KYSIN HYTE:n kanssa aloitettu

- Osallisuus:
- ❖ järjestöneuvosto

- Maakunnan poikkihallinnollinen HYTE-ryhmä**
1. Kuntien edustus
 2. Sairaanhoidopiirin ja maakuntaliiton edustus
 3. Työterveyshuollon, järjestöstruktuurin ja apteekkien edustus

- Teemaverkostoja
- ❖ Pohjois-Savon kiusaamisen ehkäisyn verkosto
 - ❖ Pohjois-Savon seksuaaliterveyden edistäminen
 - ❖ Maakunnallinen ravitsemustyöryhmä
 - ❖ Alueellinen kaatumisen ehkäisyn verkosto

- Kulttuurihyvinvoinnin rakenteet:
- ❖ Alueelliset kulttuuriset rakenteet toteutuvat hyvin (TEA-viisari)

- EVA:n käyttö alueen päätösten valmistelussa

- Maakunnallinen väkivalta-toimijoiden verkosto

- Resurssit

Kuntien HYTE-rakenne Pohjois-Savossa

Hyvinvointijohtaminen kunnissa

- ✓ [Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen on lakisääteistä](#)
- ✓ [Tieto ohjaa suunnittelua](#)
- ✓ [Kunnanvaltuusto tekee strategiset päätökset](#)
- ✓ [Johtoryhmä ja hyvinvointiryhmä vastaavat toteutuksesta](#)
- ✓ [Hyvinvointikoordinaattori yhteistyön edistäjänä](#)
- ✓ [Ennakoarvioinnilla huomioidaan päätösten vaikutukset kuntalaisiin](#)
- ✓ [Hyvinvointia edistetään yhteistyöllä](#)
- ✓ [Tarkastuslautakunta hyvinvoinnin valvojana](#)

Lähde: THL

27.4.2021 sade.rytkonen@kuh.fi

EPTMT- rakenteet:

- ❖ EPT –toimielin löytyy kaikista kunnista
- ❖ EPT(MT) -yhdyshenkilöt kaikissa kunnissa
- ❖ EPT-toimeenpaneva työryhmä 16 kunnassa
- ❖ EPT:n toimintasuunnitelma 17 kunnassa

- ❖ HYTE-yhdyshenkilöt on kaikissa kunnissa
- ❖ Laaja hyvinvointikertomus ja –suunnitelma + vuosiraportit kaikissa kunnissa
- Kunnan tarkastuslautakunnan arviointikertomuksessa arvioidaan valtuustokausittain kunnan hyvinvointi- ja terveystavoitteiden toteutuminen [8 kunnassa](#)

- Paikalliset turvallisuus-suunnitelmat

Osallisuus:

- ❖ Lakisääteiset vaikuttamistoimielimet
- Osallisuuden koordinaatio vaatii kehittämistä
- Asukkaiden osallisuuden keinojen kehittäminen

- ❖ Liikunnan koordinointi sovittu
- ❖ Käytettävissä ravitsemus-suunnittelijan tai –terapeutin osaamista

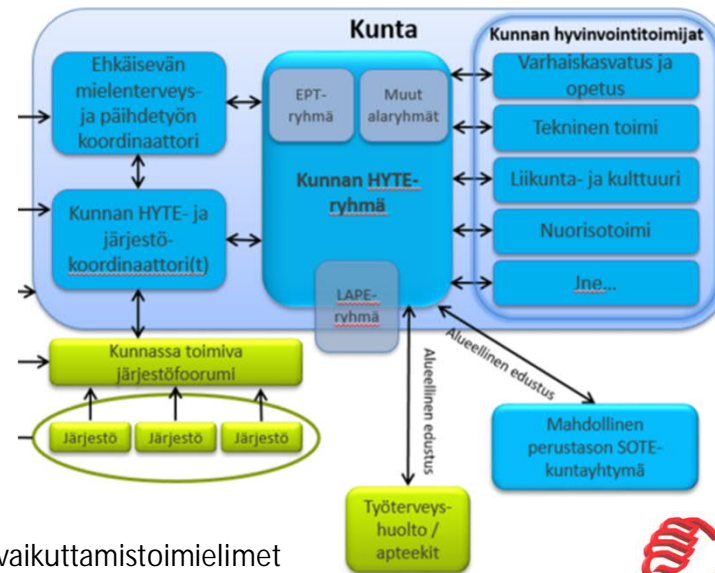
Kulttuurihyvinvoinnin rakenteet:

- ❖ Poikkihallinnolliset rakenteet ja yhteistyörakenteet toimivat hyvin (työryhmiä)
- Kulttuurin saavutettavuus, saatavuuden, kulttuurisen osallisuuden edistäminen

KEHITETTÄVÄÄ:

- HYTE-koordinaation resurssit ja päätös tehtävistä
- Eri ohjelmatoiden koonti yhteen
- Järjestö-yhteistyöstä vastaavan henkilön nimeäminen
- Avustukset e/ asukas
- Terveyseroista raportointi valtuustolle
- EVA:n käyttö valmistelussa

EPT-koordinaation resurssit

HYTE- eri toimialoilla

Terveydenedistämisasiivisyys

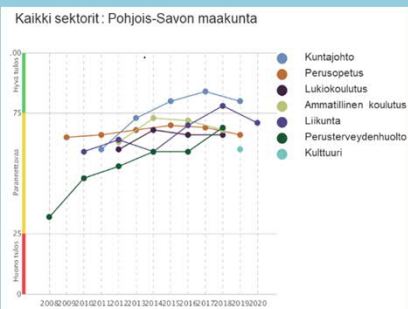

HYTE-prosessit - terveydenedistämisaktiivisuus

Terveydenedistämisaktiivisuus kuvaa organisaatioiden kykyä integroida hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen organisaation perustoimintaan eri toimialueilla:

Terveydenedistämisaktiivisuuden kokonaistulos on paras Pohjois-Savossa (70)

	Pohjois-Savon maakunta	Pohjois-Karjalan maakunta	Pohjois-Pohjanmaan maakunta	Keski-Suomen maakunta	Etelä-Savon maakunta	Pirkanmaan maakunta	Koko maa
Kaikki sektorit	70	64	69	67	66	69	68
Kuntajohto	80	76	78	75	66	83	78
Perusopetus	66	66	65	66	69	67	66
Lukiokoulutus	66	70	67	72	68	70	69
Ammatillinen koulutus	68	69	71	68	68	70	66
Liikunta	71	66	77	67	64	74	72
Perusterveydenhuolto	69	57	65	65	64	64	67
Kulttuuri	60	42	57	56	63	58	59

Kuntajohto, 2019

- ❖ Kuntien johtoryhmät seuraavat ja raportoivat valtuustolle väestön terveydentilaa, elinympäristön terveellisyttä, elinoloja, elintapoja, elämäntapojen välisiä terveyseroja ja asukkaiden koettua osallisuutta.
- ✓ Asukkaiden osallisuutta tulisi hyödyntää entistä enemmän palveluiden suunnittelussa

Perusterveydenhuolto, 2018

- ❖ Voimavarat (erit. tervhoitajamitoitus), työpanoksen mitoitukseen huomioitu vaikuttavat tekijät
- ✓ Sitoutuminen; hyteä edistävien ohjelmien käsittely joryssa ja luottamushenkilöiden kanssa
- ✓ Seuranta ja tarveanalyysi; raportointi ikäryhmittäin ja sukupuolittain (suun tervtila, tupakointi, ylipaino, masennus jne)
- ✓ Terveystarkastusten toteuttaminen asetusten mukaisesti
- ✓ Diabeteksen ehkäisyyn suunnitelmallisuus
- ✓ Osasta tk:sta puuttuu hoitotyön johtaja
- ✓ Päihdepotilaiden seuranta ja ohjaus ja läheisten neuvonta
- ✓ Lähisuhdeväkivallan tekijöiden ohjauksen suunnitelmallisuus

Lukiokoulutus, 2018

- ❖ Sitouduttu terveydenedistämiseen strategiatasolla
- ✓ Voimavarat; kuraattori- ja lääkärimitoituksessa

Ammatillinen koulutus, 2018

- ❖ Sitoutuminen strategiatasolla
- ✓ Kuraattori- ja lääkärimitoitus
- ✓ Seuranta ja tarveanalyysi; kiusaamisen, tupakoinnin ja päihteiden käytön, kurinpitotoimien ja tapaturmien seuranta

Kulttuuri, 2019

- ❖ Johtaminen ja yhteiset ydintoiminnot sovittu
- ✓ Seuranta ja tarveanalyysi; saavutettavuuden arviointi
- ✓ Voimavarat; henkilöstö

Liikunta, 2020

- ❖ Osallisuus, yhdistysten ja kunnan yhteiskokouksia, seurojen asiantuntijaelin
- ✓ Pyöräliikenteen seuranta laskurein, yhteenvedoa eri ikäryhmien liikunta-aktiivisuudesta, seuratoimintaan osallistuneista lasten ja toimintaesteisten osuudesta

Perusopetus, 2019

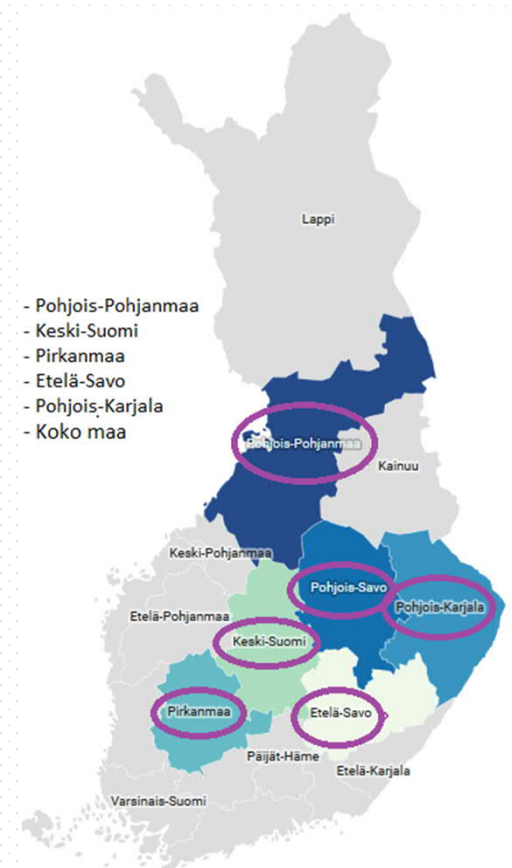
- ❖ Yhteiset käytännöt päihteiden käytön, häirinnän ja väkivallan ehkäisyyn, kiusaamistapausten käsittelyyn, poissaoloihin
- ✓ Voimavarat; opettajamitoitus opettajia/100 oppilasta

TEAvisari.fi;

MITEN POHJOIS-SAVOLAISET VOIVAT?

Ikäryhmittäin verrattuna koko maahan ja vertailumaakuntiin 27.4.2021

- **Hyvää** = paras tai toiseksi paras suhteessa vertailualueisiin
- **Huono** = huonoin tai toiseksi huonoin suhteessa vertailualueisiin

Toimintaympäristö (elinvoima, väestö, aluetalous, työttömyys, koulutus, katuturvallisuus)

Väestötappio pieneni vuonna 2020, väkiluku kasvaa vain Kuopiossa, kasvua 0,4–0,8 %/v. Suhteellisesti eniten väkiluku on laskenut Kaavilla ja Rautavaaralla.

Pohjois-Savossa on vähiten koko tutkintoon johtavan koulutuksen keskeyttäneitä, 48% (Tilastokeskus 2018)

Työttömiä työvoimasta 13,0%, toiseksi paras tilanne Pohjois-Karjalan kanssa. Etelä-Savossa 12,5% (Sotkanet 2020).

Nuorisotyöttömiä 17,2%, toiseksi vähiten, tosin kasvussa. (Sotkanet 2020)

Yleistä asumistukea saavia asuntokuntia on toiseksi vähiten 13,8%. Eniten Kuopiossa 19,3%, vähiten Tervossa 3,6% (Sotkanet 2019).

27.4.2021 sade.rytkonen@kuh.fi

Koulutustasomittain on toiseksi heikoin, 358,2 vaikkakin nousussa. Alhaisin oli Pohjois-Karjalassa 349,1. Matalimmat koulutustasot olivat Rautavaaralla (224,0), Kaavilla (249,4) ja Vesannolla (253,1). Korkein Kuopiossa (401,8) ja Siilinjärvellä (391,2) (Tilastokeskus 2019)

Toimeentulotukea pitkäaikaisesti saaneita 18-24 v on toiseksi eniten (3,6% v.2017, 3,3% v.2019), mutta laskussa. Kunnista eniten Tuusniemellä 5,5% ja Kaavilla ja Keiteleellä 4,6% vastaavanikäisestä väestöstä ja vähiten Joroisissa 1,8% ja Lapinlahdella 1,9% (Sotkanet 2019)

Toimeentulotukea saaneiden 18-24-vuotiaiden prosentuaalinen määrä vastaavanikäisestä väestöstä on suurin 21,8%, vaikka laskussa. Kunnista eniten Kaavilla 41,2% ja Varkaudessa 32,9% ja vähiten Vieremällä 9,6% (Sotkanet 2019).

Eniten toimeentulotukea saaneita 65 vuotta täyttäneitä, 21% vastaavanikäisestä. Varkaudessa on eniten ikäihmisiä (2,7%), jotka saavat toimeentulotukea ja vähiten Tervossa 1,2%. (Sotkanet 2019)

18,5%

Avioeroja on toiseksi eniten 18,5%. Iisalmissa 24,3% ja Sonkajärvellä 3,9%. (Sotkanet 2018).

Lopettaneita yrityksiä oli 721, joka oli 79 enemmän vuonna 2019 kuin edellisellä vuonna

Pitkäaikaistyöttömien osuus työttömistä oli 27,0 %, eniten vertailumaakunnista, vaikkakin oli laskussa loppuvuoteen 2019 saakka (TEM. 2020).

Katuturvallisuusindeksi on 98,95, toiseksi huonoin (Keski-Suomi 89,43). (PolStat 2020).

Katuturvallisuusindeksin suhteellinen arvo vuosilta 2017-2020: valitut maakunnat sekä koko maan indeksi

Suhteellinen arvo	2017	2018	2019	2020	Ka
11 Pohjois-Savo	98,20	101,44	94,74	98,95	98,28
13 Keski-Suomi	89,15	90,09	89,04	89,43	89,43
12 Pohjois-Karjala	127,03	121,62	131,41	134,84	128,51
10 Etelä-Savo	114,93	96,71	109,20	109,81	107,22
06 Pirkanmaa	101,23	106,38	104,31	109,22	105,22
17 Pohjois-Pohjanmaa	111,60	113,94	112,67	108,51	111,64
Ka	103,83	104,74	104,23	105,78	104,64
Koko maa ka	100,27	100,78	100,27	98,71	100,00

Lapset, nuoret ja lapsiperheet

Liikkuvan varhaiskasvatuksen ohjelman kautta liikkumista on lisätty ja istumista vähennetty. (Virveli 2020)

Lasten (4v) osuus, jotka nukkuvat alle 11,5 tuntia vuorokaudessa 74,1% (2.paras tilanne) (FinLapset 2018)

Ahtaasti asuvia lapsiasuntokuntia kaikista lapsiasuntokunnista 27.8%, (2.vähiten) ja vähenemässä. Eniten Tuusniemellä lähes 50%, Rautavaaralla 48% ja vähiten Siilinjärvellä 23,2% ja vähenemässä (Tilastokeskus 2019).

Leikkitoiminnan piirissä keskimäärin toimintapäivinä olleet lapset 234, kunnan kustantamat palvelut (2.eniten) tosin laskusuunnassa (Sosiaalipalvelujen toimintatilasto 2019)

Vanhemmat kaipaavat enemmän tukea perheen väliin vuorovaikutussuhteisiin, lasten ja nuorten kasvuun ja kehitykseen sekä omaan jaksamiseen (FinLapset 2018).

4-vuotiaat lapset altistuvat kodeissa tupakoinnille toiseksi eniten, 4,5% ja humalahakuiselle juomiselle eniten, 9.3%. (FinLapset 2018).

Tervehampaisia 12-vuotiaita suun terveydenhuollon tarkastuksessa käyneistä on 54,1% (AvoHilmo 2019)

Huostassa tai kiireellisesti sijoitettuna olleet 0-17-vuotiaat 1,5%, toiseksi eniten (Lastensuojelurekisteri 2019).

Vähintään yhtenä arki-aamuna aamupalan jättää väliin 26 % 4. ja 5. lk oppilaista, toiseksi eniten (Kouluterveyskysely 2019)

4 ja 5.lk nuorista tuntee itsensä yksinäiseksi 3,5%, toiseksi eniten. Eniten Sonkajärvellä (9,2%) ja vähiten Kiuruvedellä (2,1%) (Kouluterveyskysely 2019).

Kodin ulkopuolelle sijoitettuja 0-17 vuotiaita, % vastaavanikäisestä väestöstä eniten Pohjois-Savossa (1,9%) (Lastensuojelurekisteri 2019)

Nuoret (yläkoulu) ja nuoret aikuiset (2.asteen nuoret)

Lukiolaiset voivat kaiken kaikkiaan paremmin kuin samanikäiset ammatillisen oppilaitoksen nuoret. (Kouluterveyskysely 2019)

Lukiolaiset tietävät paremmin, miten voivat vaikuttaa koulun asioihin (22,3% ei tiedä, mutta toiseksi paras). (Kouluterveyskysely 2019).

Suurin osa lukiolaisista kokee terveydentilansa hyväksi, n.80% ja kiusaamista koetaan vertailumaakunnista vähiten, 0,7% (Kouluterveyskysely 2019).

Koko tutkintoon johtavan koulutuksen keskeyttäneitä on vähän (4,6%) (Tilastokeskus 2018/2019), kuten myös syrjäytymisriskissä olevia nuoria eli 18-24 -vuotiaita oli 17,4% (2.vähiten), jotka eivät opiskele, ole työssä tai varusmiespalvelussa (Sotkanet 2017).

27.4.2021 sade.rytkonen@kuh.fi

Nuoret eivät koe olevansa osa koulu- tai luokkayhteisöä (8. ja 9lk 13,3%, lukio 11,1%, ammatill 7,9%) ja kokevat vaikutusmahdollisuutensa huonoiksi (Kouluterveyskysely 2019)

Ei ole usein syönyt tai nukkunut netin takia 8. ja 9lk 11,3%, eniten. (Kouluterveyskysely 2019)

Yksinäiseksi itsensä kokevia ammatillisen oppilaitoksen nuoria on eniten, 13%. Huonontunut parissa vuodessa (v.2017 8,8%). Eniten yksinäisiä on Siilinjärvellä 20,3%.

19,7% 7,5%
(Kouluterveyskysely 2019).

Koulu-uupumusta 8. ja 9.lk:lla 16,4%
20% 12%

Eniten vaikeuksia oppimistaidoissa, 8. ja 9.lk, 39,4%.

45,7% 32,8%
(Kouluterveyskysely 2019).

Ammatill. nuorten ylipaino lisääntynyt (26,4%) ja hengästyttävää liikuntaa harrastavia max 1h/vk on 44,2%. (Kouluterveyskysely 2019)

Koululounas jää väliin 8. ja 9lk 38,4%
(Kouluterveyskysely 2019)

Nukkuu arkisin alle 8h, 36,6% 8. ja 9.lk. (Kouluterveyskysely 2019)

13 - 17-v raskaudenkeskeytykset / 1 000, toiseksi eniten (2,9) (Raskaudenkeskeyttämisrekisteri 2019)

8. ja 9.lk nuorista, 30%, hyväksyy tupakoinnin. Tosi humalassa väh. xkk olevia 10,2%. Rautavaaralla 25%, Lapinlahdella 4,4%.

Lukiolaisten humalajuominen lisääntynyt ollen 17,8%. Nuuskan käyttö on kasvanut ollen 5,8% 8. ja 9.lk:lla. Nuuska on varsinkin ammatill. nuorten ongelma, 13,7% nuuskaa (Kouluterveyskysely 2019).

Koulukiusattuja 5,9% 8. ja 9lk.
(Kouluterveyskysely 2019)

Lihavia 13-16-vuotiaita on 8,6%, toiseksi eniten (FinLapset 2019)

Seksuaalista häirintää (8. ja 9lk. 4,2%), seksuaalista ehdottelua tai ahdistelua. (Kouluterveyskysely 2019)

8. ja 9.lk nuorista 11,1% kokevat fyysistä väkivaltaa vanhempien/huoltapitävien aikuisten toimesta elämän aikana, fyysistä uhkaa vuoden aikana 17,6% ja henkistä väkivaltaa elämän aikana 28,9%, erit tytöt 38,1% (Kouluterveyskysely 2019).

Ollut huolissaan mielialastaan kuluneen 12 kk aikana, % 33,5% 8 ja 9.lk nuorista. Mielenterveysperustaisesti sairauspäivärahalla 18-24v kasvussa (33/ 1000 v.2019). Mielenterveyden häiriöihin sairaalahoitoa saaneet 0-17 v. kasvussa (7,3/ 1000 v.2019). Väh. 2vk kestänyt masennusoireilu, % 8. ja 9.lk 18,8%:lla, erit. tytöt 26,6%. (Sotkanet 2019)

Työikäiset

Kokee elämänlaatunsa hyväksi 57,5%, erityisesti keskitason koulutuksen omaavien parissa 63,1%. (Sotkanet 2019)

Itsensä yksinäiseksi kokevia 20-64v on 8,1%, vähiten. (Sotkanet 2018).

Psyykkisesti merkittävästi kuormittuneita työikäisiä on toiseksi vähiten 11,6%, erityisesti matalan koulutuksen omaavat 12,3% (Sotkanet 2018).

Työkykynsä heikentyneeksi arvioivia on keskitason koulutettujen parissa 24,1%. Mikä on vähän suhteessa vertailualueisiin (Sotkanet 2018).

Yhä harvempi 3,0% 55-64v, kokee saavansa riittämättömästi apua arkipäivän askareissa (FinSote 2018).

Vapaa-ajan liikuntaa harrastamattomia 20-64-v 19,9%, erityisesti matalan koulutustason omaavia

22 % 17,5 % (Sotkanet 2018)

Päivittäin tupakoivia 20-64v 15,3%. (Sotkanet 2018)

Matalan koulutustason omaavat syövät ravitsemussuosittelun mukaisesti 23%, joka on huonoiten (23%) (FinSote 2018)

C-hepatiitti-infektioita paljon 28.5/100 000. (Sotkanet 2018)

Liikennevakuutuksesta korvattuja liikennevahingot kaikki yhteensä laskettuna Pohjois-Savossa 4399, kasvussa ja tuhatta asukasta kohden on 18.0. (OTI 2019)

Tuki- ja liikuntaelin sekä sidekudosten sairauksien vuoksi työkyvyttömyyseläkettä saavat 16-64v 1,9 (eniten), tosin laskussa (Eläketurvakeskus 2019).

Rattijuopumuksia / 1000 asukasta kohden 3,7 (Sotkanet 2019).

THL:n sairastavuusindeksi, ikävakioitu 130 (huonoin), (Sotkanet 2016).

Poliisin tietoon tulleet huumausaineiden käyttörikokset / 1000 asukasta, eniten, 3,8, kasvussa. (Sotkanet 2019)

Poliisin tietoon tulleet henkeen ja terveyteen kohdistuneet rikokset / 1000 asukasta kohden (2.eniten) kasvussa

Itsemurhakuolleisuus / 100 000 asukasta kohden (eniten) 23,6 ja kasvussa (Sotkanet 2018)

Työikäisistä 25-64-v. depressiolääkkeistä korvausta saaneita 11,4 % vastaavanikäisestä väestöstä, eniten. (Sotkanet 2019).

Kohdunkaula syövän seulontoihin osallistuu 59.5%, huonoin, (Syöpärekisteri 2018)

Työttömien terveystarkastuksia on tehty vähiten 1,8% (koko maa 5.2%) (Sotkanet 2019).

Ikäihmiset

Koettu hyvinvointi työikäisiä ja nuoria parempi muutoin paitsi tyytyväisyydessä jokapäiväisten palveluiden läheisyyteen ja terveydentilaan. (Kokemuksellinen hyvinvointikysely 2021)

Itsensä yksinäiseksi tuntevia 75v+ on 9,0%, jaettu paras sija ja laskussa. (FinSote 2018).

Psyykkisesti merkittävästi kuormittuneiden osuus 75v+ on 6,2%, vähiten ja laskussa (Finsote 2018)

Päivittäin tupakoivien osuus 75v+ on 1,9%, jaettu paras sija ja laskussa (FinSote 2018).

Vapaa-ajan liikuntaa harrastamattomien osuus 65v+ on 19,5%, 2.vähiten ja laskussa (FinSote 2018)

Kasviksia ja hedelmiä ravitsemussuosituksen mukaisesti käyttäviä 65v+ on 34,2%, 2.paras (FinSote 2018)

Päivittäin tupakoivia 65v+ 7,9%, eniten, kasvussa (FinSote 2018)

Lihavia 65v+ on 23,6% (BMI 30kg/m2), erityisesti naiset (FinSote 2018)

500m matkan kävelemisessä suuria vaikeuksia kokevien osuus 65v+ 16,1% ja 75v+ on 24,1% (2.eniten molemmissa) (FinSote 2018)

Ikäihmiset raportoivat kokeneensa enemmän syrjintää kuin työikäiset ja nuoret. Yleisimmin ikäihmiset kertoivat syinä olevan ikä ja terveydentila (Kokemuksellinen hyvinvointikysely 2021).

Apua riittämättömästi saavien osuus väestöstä 65v+ 8,9%, toiseksi eniten ja kasvussa (FinSote 2018)

Itsemurhakuolleisuus 65 vuotta täyttäneillä / 100 000 vastaavanikäistä kohden 29,9, eniten, kasvussa (Sotkanet 2018)

Kuolleisuus tapaturmisiin kaatumisiin ja putoamisiin / 100 000 asukasta kohden 31,3, eniten (Tilastokeskus 2019)

Kuolleisuus tapaturmisiin kaatumisiin ja putoamisiin 65v+ / 100 000 kohden on 109, suurin (Sotkanet 2018)

Erityiskorvattaviin lääkkeisiin oikeutettuja 65+v 67,8%, toiseksi eniten molemmissa, (Kela 2019)

Alkoholia liikaa käyttävien osuus (AUDIT-C), % 65v+ 28,5 (FinSote 2018).

A stylized, colorful illustration of a landscape. The foreground features rolling green hills with dark brown soil patches. On the left, there is a green tree, a purple flower, and an orange flower. A small red bird is flying in the sky above the tree. The background consists of wavy blue lines representing a sky or water. The text is centered in the upper right area of the image.

POHJOIS-SAVON
HYVINVOINTISUUNNELMA
VUOSILLE 2021-2025

Hyvinvointisuunnitelma pohjautuu hyvinvointikertomukseen

Pohjois-Savon hyvinvointisuunnitelman painopisteet ja tavoitteet pohjautuvat hyvinvointianalyysiin eli hyvinvointikertomukseen. Asiat, jotka ovat suhteessa vertailumaakuntiin ja koko maahan Pohjois-Savossa huonoimpia tai toiseksi huonoimpia, ovat alueemme hyvinvointivajeita ja ne on nostettu hyvinvointitavoitteiksi.

Ne indikaattorit, joilla nämä hyvinvointivajeet on todettu, on määritelty seurantamittareiksi. Tavoitteet on ryhmitelty painopistealueiksi. Seurantamittareina ovat myös hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen valtiosuuden lisäosan eli HYTE-kertoimen indikaattorit. Hyte-kerroin lasketaan hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen toimintaa ja toiminnan tulosta kuvaavien indikaattorien perusteella. Hyvinvointisuunnitelmassa kuntien HYTE-kerroin on merkitty HYTE(K) ja hyvinvointialueen HYTE-kerroin on merkitty HYTE(H) merkinnöin.

Hyvinvointisuunnitelmaa läpileikkaavat näkökulmat

Läpi linjan kaikkien painopisteiden ja hyvinvointitavoitteiden kulkevat seuraavat näkökulmat:

- Kestävä kehitys
- Yhdenvertaisuus ja tasa-arvo
- Eriarvoisuuden vähentäminen

Millä menetelmillä saavutetaan tavoitteet

A-kori

Tutkittu menetelmä

- Vaikutus mitattavissa
- Interventiotutkimusta tehty
 - Vaikuttavuus osoitettu

B-kori

Toimiva käytäntö

- Kokemusta laajalti
- Asiakkaiden ja asiantuntijoiden myönteinen tuntuma
 - Vaikuttavuus mahdollinen

C-kori

Pilotointi / kokeilut

- Ei vielä kokemusta
- Asiantuntijoiden "paras arvaus"
 - Vaikuttavuus epävarma

HYTE-työn menetelmien valinnassa pyritty toteuttamaan seuraavaa priorisointia

- Kun todetaan hyvinvointivaje, käytettävät menetelmät valitaan seuraavasti:
 - A-kori (tutkitut menetelmät) aina ensisijainen, mikäli:
 - Tutkittuja menetelmiä on saatavilla
 - Menetelmät soveltuvat käyttöön, eli resurssit löytyy
 - B-kori (toimiva käytäntö) toissijainen, mikäli:
 - A-korin menetelmiä ei ole tai ne eivät sovellu käyttöön
 - Pyritään kytkemään vaikuttavuustutkimus mukaan
 - C-kori (pilotointi / kokeilut) vasta silloin käyttöön, mikäli:
 - Tutkittuja menetelmiä tai toimivia käytäntöjä ei vielä ole
 - Hyvinvointivaje todetaan niin merkittäväksi, että toimenpiteisiin on ryhdyttävä heti
 - Pyritään kytkemään vaikuttavuustutkimus mukaan

Hyvinvointisuunnitelma menetelmävalikkona kunnille

- Hyvinvointisuunnitelmassa kuvatut menetelmät hyvinvointitavoitteiden saavuttamiseksi toimivat samalla myös yhtenä menetelmävalikkona kunnille.

Asukkaiden osallistaminen Pohjois-Savon hyvinvointikertomuksen ja –suunnitelman laadintaan

- Pohjois-Savon alueen asukkaita on osallistettu kyselyjen avulla; erityisesti kokemuksellinen hyvinvointikyselyn kautta. Lisäksi hyvinvointikertomus on julkisesti nähtävillä ja hyvinvointisuunnitelma on ollut avoimesti kommentoitavissa.
- Saimme runsaasti kommentteja hyvinvointisuunnitelmaan, suuri kiitos niistä. Kommenttien yhteydessä nostettiin esille, että ympäristö ei näy hyvinvointisuunnitelman painopisteissä. Pohjois-Savon osalta indikaattoreissa ympäristöindikaattorit (esim. ilma, melu, sisäilma, vesi, ulkoympäristö jne.) eivät näyttäytyneet hyvinvointivajeina tarkasteltaessa tilannetta suhteessa vertailualueisiin.
- Kommenttien pohjalta hyvinvointisuunnitelmassa kuvattuihin menetelmiin lisättiin toiveiden pohjalta linkit, lisättiin ja tarkennettiin joitakin toimenpiteitä ja useampia mittareita kuvattiin tarkemmin. Myönteisenä koettiin menetelmien konkreettisuus ja joidenkin ilmiöiden, kuten oppimistaitojen ja nuorten nukkumisen esille nostaminen. Menetelmistä toivottiin myös verkkosivua ja listausta kunnista, mistä voisi saada vertaistukea menetelmän juurruttamiseksi. Menetelmien toteuttajien listausta toivottiin menetelmäkohtaisesti, jotta toimet kohdistuisivat selkeämmin tietyille tekijöille.

Pohjois-Savon hyvinvointitavoitteet 2021-2025

I Osallisuuden vahvistuminen ja yksinäisyyden vähentäminen

- ❖ Lapset ja nuoret kokevat olevansa osa yhteisöjään
- ❖ Kuntalaisia osallistavat ja vaikutusmahdollisuuksia lisäävät toimintatavat ovat käytössä
- ❖ Kukaan ei koe itseään yksinäiseksi

II Vanhemmuus vahvistuu

- ❖ Toimiva parisuhde
- ❖ Vanhemmuustaidot vahvistuvat
- ❖ Vanhempien oma jaksaminen vahvistuu

III Itsestä huolehtimisen ja terveellisten elintapojen edistäminen

- ❖ Ruokasuositusten mukaiset ruokatottumukset toteutuvat
- ❖ Tervehampaiset lapset ja nuoret
- ❖ Nuoret nukkuvat riittävästi
- ❖ Terveyttä edistävä liikunta lisääntyy (erit. 2.aste, matalan koulutustason naiset, ikäihmiset)
- ❖ Oppimistaidot vahvistuvat
- ❖ Yhä useampi osallistuu kohdunkaulan syövän seulontoihin
- ❖ Raskaudenkeskeytykset vähenevät

IV Mielen hyvinvointi ja riippuvuuksien ehkäisy

- ❖ Mielenterveys vahvistuu (erit. lapset ja nuoret)
- ❖ Alaikäiset nuoret ovat päihteettömiä
- ❖ Nuorten huumekekeilujen ja –käytön ehkäisy (erit. 2. asteen nuoret)
- ❖ Työikäisten ja ikäihmisten päihteiden käyttö ja riippuvuuksien aiheuttamat haitat vähenevät
- ❖ Netin haitallinen käyttö vähenee (erit. nuoret)

V Tapaturmien ja väkivallan ehkäiseminen

- ❖ Ketään ei kiusata
- ❖ Kukaan ei koe seksuaalista häirintää tai ahdistelua
- ❖ Väkivaltaa tai sillä uhkailua ei sallita
- ❖ Nuorten tekemät rikokset vähenevät
- ❖ Liikenneonnettomuudet vähenevät
- ❖ Kaatumistapaturmat vähenevät

VI Hyte- resurssien, rakenteiden ja prosessien vahvistuminen

- ❖ HYTE-resurssit ja rakenteet vahvistuvat
- ❖ HYTE-prosessit vahvistuvat
- ❖ Ennakoarviointi päätöksenteossa

Painopiste: Osallisuuden vahvistuminen ja yksinäisyyden vähentäminen

TAVOITTEET	HUOMIOI ERITYISESTI	MENETELMÄT	MITTARIT
Lapset ja nuoret kokevat olevansa osa yhteisöjään	Erit. luokka- ja koulu-yhteisössä	Osallisuuden tilanteen arviointi; Osallisuusindikaattori (Sokra)Suunnitelmallinen yhteisöllisyyden ja ryhmäytymisen tukeminen ja ylläpito (esim. Hyvän mielen taitomerkki ja Yhteisöllisyysopas)KoulunuorisotyöDraamakasvatus (esim. opas draaman työtapojen käyttöön yläkouluopetuksessa)Matalan kynnyksen harrastustoiminnan jalkautuminen	Kouluterveyskysely: Kokee olevansa tärkeä osa luokkayhteisöä, %Ei koe olevansa tärkeä osa koulu - eikä luokkayhteisöä, %Vaikuttavat hyte-menetelmät kyselyHarrastamisen Suomen mallin toteuttavat kunnat
Kuntalaisia osallistavat ja vaikutusmahdollisuuksia lisäävät toimintatavat ovat käytössä		Osallisuusohjelmat kunnissa ja alueellaViestintä osallisuuden ja vaikuttamisen mahdollisuuksistaPerheraadit, Nuorten foorumit / NuorisofoorumiOsallistavat vanhempainillatOsallisuuden menetelmät; kumppanuuspöydät, osallistuva budjetointi, palautekyselyt, äänestykset, ideariihet, asukas- ja asiakasraadit, asukasfoorumit, digiosallisuus ja -vaikuttaminenOsallisuus lasten ja nuorten oikeutena: esim. UNICEFin lapsiystävällinen kunta – osallisuus; ja esim. "Näin voi vaikuttaa" –opasKokemusasiantuntijoiden hyödyntäminen osana kehittämistyötäKehittämissasiakkuudet**Vaikuttamistoimielinten (vanhusneuvosto, vammasneuvosto, nuorisovaltuusto, lapsiparlamentti) toiminnan kehittäminen vaikuttavaksi ja osallistavaksi	TEAvisari, - Perusopetus, osallisuus: huoltajien ja oppilaiden vaikutusmahdollisuudet- Kuntajohto, osallisuus: palvelujen suunnittelu, tavoitteiden ja toimenpiteiden määrittely- Kunnan palveluiden suunnittelussa ja kehittämisessä hyödynnetään asukasraateja ja foorumeja HYTE(K) Vaikuttavat hyte-menetelmät kysely: osallisuusmenetelmät Kokemuksellinen hyvinvointikysely: vaikutusmahdollisuudet

Painopiste: Osallisuuden vahvistuminen ja yksinäisyyden vähentäminen

TAVOITTEET	HUOMIOI ERITYISESTI	MENETELMÄT	MITTARIT
Kukaan ei koe itseään yksinäiseksi	8. ja 9. lk., erit Keitele, Suonenjoki ja ammatill tytöttyöikäiset korkeasti koulutetuttyön/ koulutuksen ulkopuolella olevat	Kaveritaitojen opettelu (esim. kaveritaito-ohjelma SPR)Yksinäisyyden puheeksiottoOhjaus järjestö- ja harrastustoiminnan, vertaistuen sekä vapaaehtoistoiminnan ja naapuriavun piiriinMatalan kynnyksen kohtaamispaikkojen toiminnan kehittäminen yhteisöllisyyden ja kohtaamisen lisäämiseenRyhmätoiminnan tukeminen (kulttuuri ja liikunta)Digitaalisten alustojen hyödyntäminen esim. eYstäväpiiriLöytävä työ (paikallisten vapaaehtoisten tekemää työtä)Yksinäisyystyö - toimintamalliZemppari-toimintaKulttuuriluotsi -toimintaKaikukortti, Kulttuuriresepti/ LAKU-lähete (lapset, nuoret)Yhteisötaiteilijatoiminta	Kouluterveyskysely: Tuntee itsensä yksinäiseksi 8. ja 9.lk ja 2. aste FinSote: Itsensä yksinäiseksi tuntevien osuus, %, koulutustaso ja sukupuoli Vaikuttavat hyte- menetelmät kysely Kokemuksellinen hyvinvointikysely

Painopiste: Vanhemmuus vahvistuu

TAVOITTEET	HUOMIOI ERITYISESTI	MENETELMÄT	MITTARIT
Toimiva parisuhde	Avioeroja erit. lisämessä ja Kuopiossa	• Parisuhteen puheeksiottamisen toimintamalli ja tuki• Vahvuutta vanhemmuuteen - perheryhmämalli• Sovitut toiminta- ja ohjausmallit sovinnolliseen eroon (vertaistuki, ryhmämuotoinen tuki, vanhemmuussuunnitelma (THL), eron ensiapupiste, eroseminaarit, lasten eroryhmät)• Verkkoauttamisen välineet (esim. Väestöliitto ja Hyväksymys)• Sähköinen perhekeskus: yhteydenottokanava, infokanava ja itsehoitoapu	Sotkanet (Tilastokeskus): • Avioeroja 25-64-vuotiailla / 1000 vastaavanikäistä naimisissa olevaa FinLapset (4v. lapsen huoltaja): • Vanhempi saanut parisuhteeseen, puolison jaksamiseen ja omaan jaksamiseen riittämättömästi tukea, %• Vanhempi tarvinnut omaan vanhemmuuteensa/ parisuhteeseensa ammattilaisilta tukea, %• Vanhempien ilmaisematta jättäneen tuen tarve eri tuen tarpeisiin, % Vaikuttavat hyte-menetelmät kysely

Painopiste: Vanhemmuus vahvistuu

TAVOITTEET	HUOMIO ERITYISESTI	MENETELMÄT	MITTARIT
Vanhemmuustaidot vahvistuvat	Erityisesti keskusteluyhteys nuorten 8. ja 9lk, tytöt ja vanhempien kesken	Ryhmämuotoiset menetelmät - kaikille perheille • Monialainen perhevalmennus** • Monialainen ryhmäneuvola** • Monialaiset vanhempainillat (varhaiskasvatus, koulu, harrastus) • Vahvuutta vanhemmuuteen ** • Ihmeelliset vuodet Yksilökohtaiset menetelmät • Raskauden aikaisen masennuksen arviointi (EPDS-seulonta) • Varhainen Vuorovaikutus -työmenetelmä (haastattelu, lomakkeet, varhainen vuorovaikutus, voimavaramittarit ja kotikäynnit)** • Lasta odottavan perheen ja lapsiperheen arjen voimavaralomakkeet • Lapset puheeksi – toimintamalli (keskustelu ja neuvonpito)** • Vanhemmuuden puheeksiotto ja varhainen tuki Kohdennetut • Strategiamenetelmä (Adhd) • Voimaperheet - lasten käytösongelmien tunnistaminen ja puuttuminen sekä hoito • Monitoimijainen yhteistyömalli	Kouluterveyskysely: • Keskusteluvaikeuksia vanhempien kanssa, % , 8. ja 9.lk, tytöt FinLapset (4v. Lasten huoltajat): • Vanhempien ilmaisematta jättäneen tuen tarve. %, erityisesti kasvun ja kehityksen sekä käyttäytymisen tai tunne-elämän ongelmassa • Vaikuttavat HYTE-menetelmät kysely
Vanhempien oma jaksaminen vahvistuu		• Vanhemmuuden puheeksiotto ja varhainen tuki • Vertaistuki; kohtaamisaikatoiminta • Digitaaliset ympäristöt; mm. Väestöliitto, MLL • Lapset puheeksi – toimintamalli (keskustelu ja neuvonpito)** • Ennaltaehkäisevä perhetyö ja kotipalvelu	FinLapset (4v.lasten huoltajat): • Vanhempien tuen tarve omaan jaksamiseen, 4v lapset • Vanhempien tuen saanti riittämätöntä, % erit. parisuhteeseen, puolison jaksamiseen ja omaan jaksamiseen

Painopiste: Itsestä huolehtimisen ja terveellisten elintapojen edistäminen

TAVOITTEET	HUOMIOI ERITYISESTI	MENETELMÄT	MITTARIT
Ruoka-suositusten mukaiset ruokatottumukset toteutuvat LAPSET JA NUORET, LAPSIPERHEET	Ruokasuositusten mukainen ruoka on kestävä kehityksen mukainen Suosituksien: Ravitsemus- ja ruokasuositukset - Ruokavirasto • Terveyttä ruoasta! Suomalaiset ravitsemussuositukset (2014) • Syödään yhdessä - ruokasuositukset lapsiperheille (2019) • Terveyttä ja iloa ruoasta - varhaiskasvatuksen ruokailusuositukset (2018) • Syödään ja opitaan yhdessä - kouluruokailusuositukset (2017) • Käypä hoito: Lasten lihavuus (lasten painopolkku)	• Viestintä asukkaille ruokasuositusten mukaisista ruokatottumuksista • Yhteistyö eri toimijoiden ja yleishyödyllisten yhteisöjen sekä päättäjien kanssa • Neuvokas perhe -työmenetelmä • Ruokaympäristön muokkaus sosiaalisesti ja fyysisesti miellyttäväksi (myös verkossa; mainonta, keskustelu, kuvat) • Terveellisten ruokavaihtoehtojen tarjonta ja asettelu (myös harrastusympäristöt, tapahtumat) Varhaiskasvatus: ✓ Ruokakasvatus kunnan varhaiskasvatussuunnitelmaan ✓ ruokapalvelutyöntekijöiden yhteistyön lisääminen henkilöstön ja lasten kanssa esim. lasten vierailu keittiöön, ruokapalvelutyöntekijän vierailu ruokapiiriin, makuraadit ✓ yhteistyö ruokakasvatuksessa paikallisten toimijoiden kanssa (esim. Sote, ruoka-alan yritykset, järjestöt, srk) ja vanhempien kanssa ✓ Sapere, Makuaakkoset ✓ Ruokatutka.fi Koulut: ✓ ruoka- ja ravitsemuskasvatuksen tavoitteet lukuvuosisuunnitelmaan, ✓ yhteistyö ruokapalvelutyöntekijöiden paikallisten toimijoiden, vanhempainyhdistyksen ja vanhempien kanssa ✓ eri aistein tutustumista ruokaan ✓ oppilaita osallistetaan ruokaan liittyvän toiminnan suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin ✓ koulun piha-alueita ja lähiympäristöä hyödynnetään ruoka- ja ravitsemuskasvatuksessa ✓ kattava koululounas ja välkyt välipalat – Toimenpide-ehdotukset käyttöön; ruokakasvatuksen integrointi oppiaineopetukseen, opetushenkilöstö osallistuu oppilaiden kanssa ruokailuun, kannustetaan oppilaita osallistumaan kouluaterioille ja kokoamaan täysipainoinen ateria ✓ Kouluruokadiplomi ✓ Maistuva koulu ✓ Ruokatutka.fi - osallistetaan digitaitoja hyödyntämään ✓ Teemaviikot ja -viestintä Ruokapalvelusopimukset; laatu, työnjako, koulutusvastuu sovittu Henkilöstökoulutukset; Ravitsemuspassi	Kouluterveyskysely: • Ei syö aamupalaa joka arkiamu, %, 4. ja 5. lk • Ei syö koululounasta päivittäin 8. ja 9. lk, erityisesti tytöt, 2019 TEAvisari, perusopetus: • Koulussa noudatetaan Valtion ravitsemus-neuvottelukunnan kouluruokailusuositusta koululounaan ja välipalojen järjestämisessä HYTE(K) Nykytila.fi, varhaiskasvatus: • kehitettävää varhaiskasvatuksen ruokakasvatusta edistävää yhteistyössä ruokapalvelun työntekijät tekevät yhteistyötä henkilöstön ja lasten kanssa ja paikallisten toimijoiden (sote, järjestöt, yritykset, srk) Vaikuttavat hyte-menetelmät kysely

Painopiste: Itsestä huolehtimisen ja terveellisten elintapojen edistäminen

TAVOITTEET	HUOMIOI ERITYISESTI	MENETELMÄT	MITTARIT
Ruoka-suositusten mukaiset ruoka-tottumukset toteutuvat TYÖIKÄISET JA IKÄIHMISET	Ruokasuositusten mukainen ruoka on kestävä kehityksen mukainen Suositukset: Ravitsemus- ja ruokasuositukset - Ruokavirasto • Terveyttä ruoasta! Suomalaiset ravitsemussuositukset ja päivitykset (2014) • Hyvinvointia ja yhteisöllisyyttä ruokailusta (2019, ammatilliset oppilaitokset ja lukiot) • Hyvinvointia ja opiskelukykyä ruokailusta - korkeakouluopiskelijoiden ruokailusuositus (2021). • Juomasuositukset, VRN • Vireyttä seniorivuosiin-ikäntyneiden ruokasuositukset (2020)	• Viestintä asukkaille ruokasuositusten mukaisista ruokatottumuksista; Terveelliset eväät, välipalat ja mahdolliset kokoustarjoilut, Kasviksia ja hedelmiä enemmän punaista lihaa ja suolaa vähemmän - viestintä • Yhteistyö eri toimijoiden ja yleishyödyllisten yhteisöjen kanssa • Vuorovaikutus päättäjien kanssa • Terveellisten vaihtoehtojen tarjonta ja asettelu (myös harrastusympäristöt, tapahtumat) • Ravitsemussitoumus • Sydänmerkkiateriat • Satokausikalenteri ohjaamaan ruokavalintoja (erit. matalan koulutustason omaavat, ikääntyneet, työelämän ulkop olevat) • Motivoiva haastattelu • Matalankynnyksen ravitsemusneuvonta ja -ohjaus (sis nikotiinittomuus) • Verkkopuntari - elintapaohjaus ** • Elintapaneuvonta diabetesriskissä oleville ja omatoimikurssit (Diabetesliitto) • Tulppa -ryhmäkuntoutus (valtimotautia sairastaville ja riskitekijöitä omaaville) tai Tulppa –verkkovalmennus** (sepelvaltimotautia sairastaville) • Ikääntyneille tarjolla ruokasuositusten mukaisia avoimia ruokailumahdollisuuksia (esim. päiväkodeilla, kouluilla) • Ateriapalveluiden markkinointi iäkkäille • Ikääntyneiden vajaravitsemuksen arvio (MNA-testi kotihoitoon ja palveluasumiseen) ja hoito	• Elintapaneuvonnan toteutuminen tyypin 2 diabetesriskissä oleville Käypä hoito -suosituksen mukaisesti HYTE(H) FinSote: • Kasviksia ja hedelmiä ravitsemussuositusten mukaisesti käyttävien osuus, % • Niukasti hedelmiä/ tuoreita kasviksia ravinnossaan käyttävien osuus, % • Voita tai voi-kasviöljyseosta päivittäin käyttävien osuus,% Vaikuttavat hyte-menetelmät kysely

Painopiste: Itsestä huolehtimisen ja terveellisten elintapojen edistäminen

TAVOITTEET	HUOMIOI ERITYISESTI	MENETELMÄT	MITTARIT
Tervehampaiset lapset ja nuoret	Erit. Alle 12 -vuotiaat ja ammatill pojat Erit (12v Leppävirta, Kaavi, Vieremä) Erit ammatill: Iisalmi	Valistus ja viestintä: lapset, nuoret, vanhemmat Omahoidon tehostaminen Ateriarytmin säännöllisyys Ksyytötuotteet ruokailun jälkeen Napostelukulttuurin vähentäminen Moniammatillinen yhteistyö suun terveydenhuollon, terveydenhuollon ja sosiaalipalvelujen kanssa Nuuskan käytön puheeksiotto	Sotkanet (AvoHilmo): Tervehampaiset 12-vuotiaat, % vastaavanikäisestä suun terveydenhuollon tarkastuksessa käynneistä Kouluterveyskysely: Hampaiden harjaus harvemmin kuin kahdesti päivässä, %, ammatill opiskelijat, erityisesti pojat
Nuoret nukkuvat riittävästi	Eri 8. ja 9.lk nuoret, tytöt	Säännöllinen rytmi – vinkkejä nuorelle ja vanhemmille (MLL) Nuorten itsetuntemuksen lisääminen siitä, mitä vähäinen uni aiheuttaa Mediankäytön vaikutus uneen (Nuortennetti)	Kouluterveyskysely: Nukkuu arkisin alle 8 tuntia, %, 8. ja 9.lk, erityisesti tytöt
Oppimistaidot vahvistuvat	Erit. 8. ja 9.lk tytöt	Oppimis- ja opiskelutaitojen vahvistaminen integroidusti jokaisen aineen yhteydessä Opetellaan erilaisia oppimisstrategioita ja konkreettisia menetelmiä (esim. kalenterointi, oppimistekniikat, oppimisen välineet, teknologian hyödyntäminen) Oppimisvaikeuksien tunnistaminen ja oirekartoitus (ADHD-seulonta, SRS (Social Responsive Scale), AASSQ (Autism Spectrum Screening Questionnaire), DAWBA) Moniammatilliset tiimit varhaiskasvatukseen ja kouluun - tuki oikea-aikaisesti, oikeassa paikassa. Huomio nivelvaiheisiin.	Kouluterveyskysely: Vaikeuksia oppimistaidoissa % 8. ja 9.lk, erityisesti tytöt Vaikeuksia läksyjen teossa, %, 8. ja 9.lk, erityisesti tytöt

Painopiste: Itsestä huolehtimisen ja terveellisten elintapojen edistäminen

TAVOITTEET	HUOMIOI ERITYISESTI	MENETELMÄT	MITTARIT
Terveyttä edistävä liikunta lisääntyy	2. asteen opiskelijat, hengästyttävä ja hikoiluttava liikunta naiset, matala koulutustaso, liikunnan harrastaminen ikäihmiset, liikkumiskyvyn säilyttäminen	Kaikessa toiminnan suunnittelussa huomioidaan liikunnan edistäminen; esim. pitkät liikuntavälitunnit Jokaiselle harrastus, kohdennetut liikkumisryhmät liikuntaseuratoiminnan ulkopuolella oleville lapsille ja nuorille Perheiden liikuntalauantait ja höntsäryhmät Vahvistetaan aktiivisuuteen kannustavaa työkulttuuria (ks. Liikkuva aikuinen -ohjelma) Kehitetään toimintatapoja istumisen vähentämiseksi Liikkuva -ohjelmien (varhaiskasvatus, koulu, opiskelu, aikuinen, perhe ja ikiliikkuja) tehostaminen, nykytila-arviointien säännöllisyys ja arvioinnit toimintaa ohjaavina Vahvistetaan yhteistyötä liikunnallisten kerhojen tarjonnassa ja eri ikäryhmien liikunnassa Ikääntyneiden alaraajojen lihasvoimaharjoittelu Liikuntaneuvonta vähän liikkuville (sis ravitsemusohjaus ja uni)	Kouluterveyskysely: harrastaa hengästyttävää liikuntaa vapaa-ajalla korkeintaan 1h viikossa, lukio 1. ja 2. ja ammatill 1. ja 2. v opisk FinSote: vapaa-ajan liikuntaa harrastamattomien 20-64-v osuus, %, erityisesti naiset ja matala koulutustaso, 2018 500m matkan kävelemisessä suuria vaikeuksia kokevien osuus 65+v ja 75+v, 2018 Liikkuva -ohjelmat: Liikkuva varhaiskasvatus -ohjelma; kehitettävä liikuntavälineitä ja yhteistyötä lasten liikkumiseksi Liikkuva koulu -ohjelma; kehitettävää kerhotoiminnassa ja yhteistyössä oppilaiden liikkumiseksi Liikkuva opiskelu-ohjelma; kehitettävää yhteistyössä ja oppilaitoksessa liikunnallisten kerhojen tarjonnassa ja opiskelijaliikunnassa MOVE: MOVE testitulosten mukaan lasten ja nuorten fyysinen toimintakyky, % 5. luokan oppilaista, joilla on heikko fyysinen toimintakyky, huonontunut, 2020 TEAvisari, liikunta: Koulussa pitkät liikuntavälitunnit HYTE(K) Kunnassa järjestetään kohdennettuja liikkumisryhmiä liikuntaseuratoiminnan ulkopuolella oleville lapsille ja nuorille HYTE(K) Liikuntaneuvonta.fi: liikuntaneuvontaa tarjoavat kunnat (lkm) Vaikuttavat hyte-menetelmät -kysely

Painopiste: Itsestä huolehtimisen ja terveellisten elintapojen edistäminen

TAVOITTEET	HUOMIOI ERITYISESTI	MENETELMÄT	MITTARIT
Yhä useampi osallistuu kohdunkaulan syövän seulontoihin	Erit. Tuusniemi, Kuopio Siilinjärvi Yleisesti tutkittu, että erit. nuoret, vieraskieliset, matala koulutustaso osallistuvat heikoimmin	Kampanja ja tiedotus (erit. Kuopio, Tuusniemi, Siilinjärvi, YTHS) Ohjeistuksen kehittäminen vieraskielisille Ohjeistuksen täsmentäminen (esim. miksi seulontaa tehdään, kipu, lisätietoja linkki) Kutsuntamenettelyn kehittäminen: valmiiksi annettu seulonta-aika (kehitettävää: Iisalmi, Kiuruvesi, Kuopio, Lapinlahti, Siilinjärvi, Sonkajärvi, Vieremä) uusintakutsu seulontaan osallistumattomille (ei tällä hetkellä missään P-S kunnissa) ajan voi vaihtaa internetissä (kehitettävää: Iisalmi, Pielavesi, Rautalampi, Suonenjoki) mahdollisuus osallistua ympäri vuoden, ei vaan tiettyinä aikoina vuodesta aikoja olisi myös virka-ajan ulkopuolella (kehitettävää lähes kaikissa P-S kunnissa, paitsi Varkaus) mahdollisuus laboratorion valintaan (esim. työpaikkakunnalta)	Suomen syöpärekisteri: kohdunkaulakanavan syövän seulontoihin osallistuminen, %, v. 2019, huonoin. Suomen syöpäyhdistys: seulontakäytännöt eri kunnissa
Raskaudenkeskeytykset vähenevät	Erit. 13-17v tytöt Juuri raskaus päättynyt tai juuri synnyttänyt	Maksuton ehkäisy nuorille ja ikärajan jälkiehkäisy Kotiin, vanhempiin vaikuttaminen; näistä asioista on lupa puhua. Nuorten seksuaalikasvatus, -ohjaus ja -neuvonta - eri toimijoiden yhteinen tehtävä Raskaudenkeskeytyksen jälkihoito (erit. huomio ehkäisyyn) Äskettäin synnyttäneiden/ keskeytyksen tehneiden olevien ehkäisyneuvonnan tehostaminen Maksuton pitkäaikainen ehkäisy (esim. implanetti tai kierukka) ensimmäisen keskeytyksen jälkeen	Sotkanet: 13-17v tyttöjen raskaudenkeskeytykset / 1000 vastaavanikäistä, kasvussa 2019 Raskaudenkeskeytykset, joita edeltää aikaisempi raskaus, joka päättyi keskeytykseen tai synnytykseen saman tai edellisen vuoden aikana (osuus kaikista raskaudenkeskeytyksistä, %) (keskimääräinen, mutta korkea 17,1%)

Painopiste: Mielen hyvinvointi ja riippuvuuksien ehkäisy

TAVOITTEET	HUOMIOI ERITYISESTI	MENETELMÄT	MITTARIT
Mielen-terveys vahvistuu LAPSET JA NUORET	Lapset ja nuoret, erityisesti tytöt	KAIKILLE: Tunne- ja vuorovaikutustaitojen vahvistaminen (esim. Ihmeelliset vuodet, Friends, Hyvän mielen koulu materiaalit, Hyvän mielen taitomerkki)Mielenterveyttä tukeva arkiympäristö (ProVaka ja Prokoulu, Nuoren mielen ensiapu (NMEA))Harrastustoiminta ja mielekäs tekeminenMielenterveyden puheeksiotto. Masennusseula (RBDI)** nuorilleMielenterveystalo.fi VARHAINEN PUUTTUMINEN: Lapset puheeksi - toimintamalliMonitoimijainen työskentely- ja arviointimalli**Kulttuuriresepti / LAKU-läheteKoulupoissaoloihin puuttumismalliKirjallinen toimintaohje sote- palveluissa, kun lapsen ja nuoren omaisella tai läheisellä mielenterveys - tai päihdeongelma KUN JO ONGELMIA IPC -ohjaus- ja neuvontamenetelmä**Cool Kids -menetelmä (ahdistus)	Kouluterveyskysely: Kohtalainen tai vaikea ahdistuneisuus, %, 8. ja 9.lk, erityisesti tytöt, 2019Ollut huolissaan mielialastaan kuluneen 12kk aikana, % 8 ja 9.lk, erityisesti tytötVähintään kaksi viikkoa kestänyt masennusoireilu, % 8 ja 9.lk, erityisesti tytötKoulu-uupumus, %, 8. ja 9.lk (kehittyy jatkuvaan koulutyöhön tai opiskeluun liittyvän stressin seurauksena) Sotkanet: Mielenterveyden häiriöihin sairaalahoitoa saaneet 0-17-vuotiaat / vastaavanikäistäMielenterveyden häiriöihin sairaalahoitoa saaneet 18-24v / 1000 vastaavanikäistäErikoissairaanhoidon avohoitokäynnit, lastenpsykiatria / 1000 0-12vErikoissairaanhoidon avohoitokäynnit nuorisopsykiatria / 1000 13-17-vuotiaistaPsykiatrian laitoshoidon hoitopäivät 0-16v / 1000 vastaavanikäistäMielenterveysperustaisesti sairauspäivärahaa saavien 16-24-vuotiaiden osuus, erityisesti tytötMielenterveysperusteisesti sairauspäivärahaa saaneet 18-24v/ 1000 vastaavanikäisestä TEAvisari, perusopetus: Oppilaiden poissaolojen kokonaismäärää seurataan koko koulussa HYTE(K) Vaikuttavat hyte-menetelmät kysely

Painopiste: Mielen hyvinvointi ja riippuvuuksien ehkäisy

TAVOITTEET	HUOMIOI ERITYISESTI	MENETELMÄT	MITTARIT
Mielen-terveys vahvistuu	Työelämän ulkopuolella olevat ja työttömät	KAIKILLE Mielenterveyden puheeksiotto. Masennusseula (BDI) aikuisille perusterveydenhuollossa/sote** Mielenterveystalo.fi Itsetuhoisten ajatusten puheeksiotto Omaisten tukeminen Hyvän mielen työpaikka - merkki, Hyvän mielen työpaikka -materiaalit Luonnon ja kulttuurin hyvinvointivaikutusten hyödyntäminen Mielenterveystaitojen vahvistaminen (elämän merkitys, mielekäs tekeminen, ihmissuhteet) (MTEA1 kuntalaisille) Lisätään tietoisuutta auttavista digitaalisista palveluista (itsearviointit, oma- ja itsehoito, vertaistuki, palvelevat puhelimet) VARHAINEN TUKI Mielenterveysosaamisen lisääminen (MTEA 2 aikuisten mielenterveyden ensiapu)** Matalan kynnyksen palvelujen lisääminen ja saatavuus (esim. avovastaanotot) KUN JO ONGELMIA LINITY lyhytinterventio - itsemurhaa yrittäneille	Sotkanet: Mielenterveysperusteisesti sairauspäivärahaa saaneet 25-64v / 1000 vastaavanikäistä kohden, 2019 Mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöiden vuoksi työkyvyttömyyseläkettä saavat 16-24v vastaavanikäisestä väestöstä 2019 Mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöiden vuoksi työkyvyttömyyseläkettä saavat 25-64v, 2019 Aikuisten mielenterveyden avohoitokäynnit / 1000 18+v, 2019 Työikäisistä (25-64- vuotiaista) depressiolääkkeistä korvausta saaneita, 2019 Sotkanet, eläketurvakeskus: Mielenterveyshäiriöiden vuoksi työkyvyttömyyseläkettä saavat 18-34-vuotiaat (pois lukien elimelliset aivo-oireyhtymät ja älyllinen kehitysvammaisuus), % vastaavanikäisestä väestöstä HYTE(H) Vaikuttavat hyte-menetelmät kysely
AIKUISET	Tutkitun tiedon perusteella huomioitava itsemurhien ehkäisyssä: sateenkaarivähemmistöt, väkivallan uhrin, kielteisen turvapaikkapäätöksen saaneet, vangit, ulosotossa olevat, taloudelliset ongelmat, pitkäaikainen kipu, sairaudet, päihteet, ongelmapelaaminen		

Painopiste: Mielen hyvinvointi ja riippuvuuksien ehkäisy

TAVOITTEET	HUOMIOI ERITYISESTI	MENETELMÄT	MITTARIT
Alaikäiset nuoret ovat päihteettömiä	Tosi humalassa 8. ja 9lk erit. Rautavaara, Keitele, Vesanto tupakointi erit Rautavaara Nuuska 8. ja 9.lk erit Rautalampi, Siilinjärvi, lukio Kiuruvesi Hyväksyy alkoon erit Pielavesi, Keitele	Kaikille Varhaiskasvatuksessa päihteiden puheeksiotto ja päihdeteeman käsittely (vanhemmat, lapset) Päihdeaiheiset vanhempainillat ja -tilaisuudet lasten arkiympäristöissä Päihdekasvatus (esim. Koti-PEPP, Hubu, FressisEdu -materiaalit) Koulun/oppilaitoksen päihdesuunnitelma Vahvistetaan nuorten ja vanhempien osallisuutta koulun ja oppilaitoksen ehkäisevään päihdetyöhön Harrastustoimijoiden päihteettömyyssopimukset, Päihteetön pelikenttä ja Nuuskaton urheilu toimintamalli Päihteiden puheeksiotto systemaattisesti. ADSUME (alle 16v) nuorten päihdemittari Nuuska-agentti -malli kouluissa PAKKA toimintamalli (erit. alkoholi-, tupakka- ja nikotiini tuotteiden välittäminen sekä ongelmallinen rahapelaaminen) Ankkuritoiminta	Kouluterveyskysely: Tosi humalassa väh kerran kuukaudessa, %, 8 ja 9.lk, lukio 1. ja 2.v Tupakoi päivittäin, %, 8. ja 9. lk Hyväksyy tupakoinnin, %, 8. ja 9.lk, erityisesti pojat Nuuskaa päivittäin, %, 8. ja 9.lk Hyväksyy nuuskaamisen, %, 8. ja 9.lk Hyväksyy sähkösavukkeiden käytön, %, 8. ja 9.lk Nuuskaa päivittäin, %, lukio 1. ja 2.v Tupakoi päivittäin, %, lukio 1. ja 2.v, erityisesti tytöt ja ammatill 1. ja 2.v Vaikuttavat hyte-menetelmät kysely
Nuorten huume-kokeilujen ja -käytön ehkäisy	erit. 2. asteen nuoret	Viestintä eri huumeaineiden vaikutuksista ja kokeilun riskeistä Huumeiden puheeksiotto Kannabiksen puheeksiotto ja CAST- seula Huumeiden käyttötesti DAST20 Päihdeilmiö, Ryhmäilmiö Ankkuritoiminta	Kouluterveyskysely, 8. ja 9.lk ja 2. aste: Hyväksyy kannabiksen polttamisen, % Kokeillut laittomia huumeita ainakin kerran, % Kokeillut kannabista ainakin kerran, % Käyttänyt kannabista/ jotain muuta huumaavaa ainetta viimeisen 30 päivän aikana, % Vaikuttavat hyte-menetelmät kysely
Netin haitallinen käyttö vähenee	8 ja 9.lk nuoret, erityisesti tytöt	Puheeksiotto ja neuvonta Mediakasvatus lapsille, nuorille ja vanhemmille Nettiriippuvuustesti: Nettiriippuvuustesti - IAT Päihdelinkki.fi (paihdelinkki.fi) Pelaamishäiriötesti (IDGT-10)	Kouluterveyskysely, 8. ja 9.lk: Yrittänyt usein viettää vähemmän aikaa netissä, mutta ei ole onnistunut, % Tuntenut olonsa usein hermostuneeksi, kun ei ole päässyt nettiin, % Ei ole usein syönyt tai nukkunut netin takia, %

Painopiste: Mielen hyvinvointi ja riippuvuuksien ehkäisy

TAVOITTEET	HUOMIOI ERITYISESTI	MENETELMÄT	MITTARIT
Työikäisten ja ikäihmisten päihteiden käyttö ja riippuvuuksien aiheuttamat haitat vähenevät		Päihteiden käytön systemaattinen puheeksiotto, lyhytneuvonta, kirjaaminen Alkoholin riskikäytön tunnistamisen toimintamalli (AUDIT-C)Ikääntyneiden (yli 65v) päihdemittariTupakoinnin ja nikotiinin käytön ja riippuvuuden tunnistaminen (Fageströmin nikotiiniriippuvuudesta HSI) ja lopettamista tukeva keskustelu (mm. Nikotiinittomuuden toimintamalli neuvolassa) Rahapelaamisen puheeksiotto, BBGS –lyhytseulaLisätään digitaalisten itsearviointi- ja oma-apupalvelujen käyttöä (esim. Päihdelinkki Oma-apu, Uusi alkua - 30 päivää ilman alkoholia, 28 päivää ilman**, Erovirasto - sovellus, Stumppi.fi)Savuton Kunta ja työpaikka -toimintamalliTyöpaikan päihdeohjelma (keinoina esim. Päihdeohjelmaopas/ Työturvallisuuskeskus, Ota puheeksi päihteet työpaikalla -verkkokurssi / A-klinikka, HUUGO –ohjelma)Haitallisen rahapelaamisen tunnistaminen ja tuki (Pelituki-materiaalit, Eläke pelissä)Pelaamishäiriö-testi (IGDT-10)Päihteitä käyttävien läheisten tai perheiden lasten näkökulman huomioiminen perusterveydenhuollossa (kirjallinen toimintaohje)PAKKA -toimintamalliTerveysneuvontapisteet: neulanvaihtopisteet, tietoisuuden lisääminen C-hepatiittitartuntojen ehkäisemiseksi	FinLapset, 4v. Lapset: Lapsi on altistunut toisen tai molempien vanhempien humalahakuiselle juomiselle, % FinSote: Päivittäin tupakoivien osuus 20-64v, 2018Päivittäin tupakoivien osuus 20+v, erit. keskitason ja korkea koulutusPäivittäin tupakoivien osuus 65+vAlkoholia liikaa käyttävien osuus (AUDIT-C), % 65v+ Sotkanet: Alkoholin myynti asukasta kohden 100% alkoholina, litraaPoliisin tietoon tulleet huumausaineiden käyttörikokset/ 1000 asukastaC-hepatiitti –infektoiden määrä, kaikki tartuntatavatRaskauden aikana tupakoineet, % synnyttäjistäPäihdehuollon laitoksissa olleet 25-64/ 1000 vastaavanikäistä Terveyspiste Portti: Terveyspiste Portin kävijämäärä Alkoholinkäytön mini-intervention toteutuminen, kun juomiseen liittyy haitta tai haittariski HYTE(H) Vaikuttavat hyte-menetelmät kysely

Painopiste: Tapaturmien ja väkivallan ehkäiseminen

TAVOITTEET	HUOMIOI ERITYISESTI	MENETELMÄT	MITTARIT
Ketään ei kiusata	Kiusaamisen verkkovälitteisyys ja vapaa-ajalla Erit. 8. ja 9.lk pojat	Valistus ja viestintä: Aikuisille; toimimme mallina. Kaikille: Kiusaaminen on lähes aina rikos. Yhteisöllinen toimintakulttuuri: vertaissuhteiden tuki, hyväksytyksi tuleminen, yhteisöön kuuluminen "me-hengen" vahvistaminen ja ryhädynamiikka, oppilaiden osallisuus ja yhteiset pelisäännöt Yhtenäiset toimintakäytännöt kiusaamiseen ehkäisyyn ja kiusaamistilanteiden hoitoon (esim. Etelä-Karjalan malli) Tunne- ja vuorovaikutustaitojen vahvistaminen Varhaiskasvatus: esim. PIKI-toimintamalli ja Molli-materiaalit, Huomaa hyvä, Forumteatteri Koulu: esim. Pro koulu, Ihmeelliset vuodet, Friends, Askeleittain, Yhteispeli, Draamakasvatus Kiusaamisen ehkäisyn ohjelmien käyttöönotto esim. KiVa Koulu - kiusaamisen vastainen toimenpideohjelma Sovitteluohjelmien käyttöönotto: Varhaiskasvatus: MiniVerso varhaiskasvatukseen) ja RESTO (sovitteleva ja restoratiivinen yhteisö) Koulu: VERSO kouluun ja oppilaitoksiin ja RESTO (henkilökunnalle) ja K-0 sovittelu (Aseman Lapset) Ankkuri ennalta ehkäisevän toiminnan moniammatillisen ryhmän konsultoinnin hyödyntäminen Kiusaamisen jälkihoito ja kiusaamisen ehkäisyn arviointi ja seuranta (esim. Ylöjärven arviointilomake) Nuorisotyön, järjestöjen ja koulujen yhteistyön vahvistaminen.	Kouluterveyskysely, eri kouluasteet: Koulukiusattuna vähintään kerran viikossa, %, 8. ja 9.lk, erit pojat Ei ole osallistunut muiden oppilaiden kiusaamiseen, % Koulukiusaamisesta kertomisen jälkeen kiusaaminen loppunut tai vähentynyt, % Koulukiusaaminen tapahtunut kännykän tai internetin kautta, % FinLapset, 4v. Lapset: Lasta kiusattu kotona, hoidossa tai vapaa-ajalla, % Vaikuttavat hyte-menetelmän kysely

Painopiste: Tapaturmien ja väkivallan ehkäiseminen

TAVOITTEET	HUOMIOI ERITYISESTI	MENETELMÄT	MITTARIT
Kukaan ei koe seksuaalista häirintää tai ahdistelua	erit. 8. ja 9lk, tytöt erityisesti verkkovälitt eisyys	Seksuaalikasvatus, - neuvonta ja -ohjaus mahdollisimman varhain Turvataitokasvatus lapsille ja nuorille Materiaalit aiheesta seksuaalinen häirintä ja väkivalta esim. Viola – väkivallasta vapaaksi ry (ensijaturvakotienliitto.fi) SERI-akuuttikeskuksesta tiedottaminen	Kouluterveyskysely: Kokenut häiritsevää seksuaalista ehdottelua tai ahdistelua vuoden aikana, %, 8. ja 9.lk, erityisesti tytöt Kokenut seksuaalista häirintää koulussa vuoden aikana, % 8. ja 9. lkk., erityisesti tytöt Vaikuttavat hyte-menetelmät kysely
Väkivaltaa tai sillä uhkailua ei sallita	Henkinen ja fyysinen väkivalta Erit. 8. ja 9lk :n tyttöjen huoltajat tekijöinä	Seksuaali-, tunne- ja turvataitokasvatus nuorille Väkivallattoman vanhemmuuden tukeminen (esim. myönteisen kasvatuksen vahvistaminen) Puheeksiotto ja riskinarviointi Ehkäise lähisuhdeväkivaltaa – puheeksiottamisen ja ohjaamisen polku Lähisuhdeväkivallan kartoituslomake, THL** HOTUS-hoitosuositus; lasten kaltoinkohtelun tunnistamisen menetelmät** MARAK (moniammatillinen riskinarviointi vakavan parisuhdeväkivallan uhrien auttamiseksi) Ankkuri (perheväkivaltatyö, asiakkaiden ohjautumisen vahvistaminen) Henkilöstökoulutus osaamisen vahvistamiseksi: esim. Luo luottamusta – Puutu väkivaltaan –verkkokoulu (THL), Barnahus – lapsiin kohdistuva väkivalta -verkkokoulu (THL) ja Luo luottamusta- suojele lasta opas ja verkkoalumnus (THL) Väkivallaton lapsuus 2020-2025 toimenpidesuunnitelma käytäntöön	Kouluterveyskysely 8. ja 9lk: Kokenut fyysistä uhkaa vuoden aikana, % Kokenut fyysistä väkivaltaa/ henkistä väkivaltaa vanhempien tai huolta pitävien toimesta elämän aikana, % FinSote: Lähisuhdeväkivallan tai -uhkailun kohteeksi joutuneiden osuus, % PolStat: Väkivaltarikokset yhteensä, % Vaikuttavat hyte-menetelmät kysely

Painopiste: Tapaturmien ja väkivallan ehkäiseminen

TAVOITTEET	HUOMIOI ERITYISESTI	MENETELMÄT	MITTARIT
Kaatumis-tapaturmat vähenevät	Erit. Yli 65v. , erityisesti naiset Liukastumiset erit Kuopio, lisalmi ja Siilinjärvi	OTAGO -kotiharjoitteluohjelma Voima- ja tasapainoharjoittelu (erit alaraajojen voima) Kodin turvallisuuden tarkistuslista ja apuvälineet, pysytään pystyssä -opas KaatumisSeula -työkalut; kaatumisvaaran itsearviointi, liikuntaohje, tarkistuslista ja 10 keinoa kaatumisten ehkäisyyn IKINÄ - toimintamalli (kaatumisvaaran arviointi: FROP (kotona asuvat) ja FRAT (hoivapalvelut ja sairaala), ympäristön tarkistuslista, toimintasuunnitelma ja opas) Kaatumisvaaraa lisäävät lääkkeet – tarkistuslista Alkoholin käytön ennaltaehkäisy ja käytön kartoitus: yli 65-vuotiaan alkoholimittari Ravitsemustilan arviointi (NRS tai MNA) ja avuksi ohjaukseen (Gery) Jalkineturvallisuus ja liukuesteet Tien ja alueiden kunnossapito, hiekoitus, valaistus ja kiireen välttäminen Kypärien käytön lisääminen sähköpotkulautojen ja polkupyörien käytössä - valistus, ohjaus, neuvonta	Sotkanet: Kuolleisuus tapaturmisiin kaatumisiin ja putoamisiin / 100 000 asukasta kohden Kuolleisuus tapaturmisiin kaatumisiin ja putoamisiin 65+v Kaatumisiin ja putoamisiin liittyvät hoitajaksot 65 vuotta täyttäneillä henkilöillä verrattuna 10 000 vastaavanikäiseen henkilöön HYTE(K) Vammojen ja myrkytysten hoidosta aiheutuvat sairaalajaksot ja/ tai sairaalassa hoidetut potilaat HYTE(H) Lonkkamurtumat 65 vuotta täyttäneillä, % vastaavanikäisestä väestöstä HYTE(H) FinSote: lääkkäät, jotka ovat ilmoittaneet kaatuneensa viimeisen 12 kk aikana Liikenneturva: Liukastumiset Vaikuttavat hyte-menetelmät kysely
Liikenne-onnettomuudet vähenevät	Erit nuoret mopo/ ajokortin juuri saaneet, työkäisten ja iäkkäiden ajoterveys	Lasten ja nuorten liikennekasvatus Huoltajien ja vanhempien opastus; tietoa nuoren kehityksestä ja edellytettävistä valmiuksista - erit mopokortin ja ikäpoikkeuslupahakemuksen yhteydessä Viestintä ja valistus; ennakoiva ajotapa ja ajonopeudet (suistuminen), turvavarusteet, sääntöosaaminen erit. nuorilla (jalankulku, pyöräily, sähköajoneuvot, mopo) Ajoterveyteen ja vireystilaan huomion kiinnittäminen Liikenneturvallisuutta edistävä liikennesuunnittelu katuverkostossa Tie Selväksi –toimintamalli (puuttuminen nuorten	Tilastokeskus: Tieliikenneonnettomuuksissa loukkaantuneiden ja kuolleiden määrä (ajoneuvotyypeittäin ja ikäryhmittäin) OTI: Liikennevakuutuksesta korvatut liikennevahingot PolStat: Rattijuopumus, % Vaikuttavat hyte-menetelmät kysely

Painopiste: Tapaturmien ja väkivallan ehkäiseminen

TAVOITTEET	HUOMIOI ERITYISESTI	MENETELMÄT	MITTARIT
Nuorten tekemät rikokset vähenevät	Suuri osa nuorten rikoksista liittyy vapaa-ajan viettoon, alkoholinkäyttöön ja rajojen koetteluun. Yleisimpiä nuorten tekemiä rikoksia ovat näpistykset ja vahingonteot. Nuoret kohtaavat myös paljon väkivaltaa. Myös koulussa tapahtunut väkivalta voi olla rikos.	• Valistustyö nuorille ja vanhemmille• Nuorille mielekäs tekeminen; ohjattu harrastustoiminta – mopokerhot yms. joissa samalla asennekasvatusta (esim. Icehearts-malli alueen syrjäytymisvaarassa oleville nuorille)• Ankkuritoiminta (menetelmä lasten ja nuorten rikollisuuden ennaltaehkäisyyn ja varhaiseen puuttumiseen)• Sovittelumenettely	Sotkanet, tilastokeskus: • Rikoksista syyllisiksi epäillyt 0-14-vuotiaat/ 1000 vastaavanikäistä kohden, 2019 Vaikuttavat hyte-menetelmät kysely

Painopiste: Hyte- resurssien, rakenteiden ja prosessien vahvistuminen

TAVOITTEET	HUOMIOI ERITYISES TI	MENETELMÄT	MITTARIT
Vaikutusten ennakoarviointi päätöksenteossa (EVA)		Tehty päättös käyttöönnotosta kunnissa ja hyvinvointialueella EVA käyttö aktiivista päätösten valmistelussa EVA käytön seuranta ja arviointi	TEAviisari, kuntajohto, perusterveydenhuolto, kulttuuri ja liikunta: Ennakoarvioinnin käyttö päätöksenteon valmistelussa Liikunnan edistämisestä vastaavat viranhaltijat osallistuvat toimielinten vaikutusten ennakoarviointiin HYTE(K)
HYTE-resurssit ja rakenteet vahvistuvat		HYTE-, EPT- ja osallisuuden koordinaatiosta sovittu kunnissa ja hyvinvointialueella: päätös tehtävistä ja riittävästä resursseista Järjestöyhteistyöstä vastaavan nimeäminen Kuntien järjestöfoorumit Ruokakasvatusyhdyshenkilön/ -tiimin (varhaiskasvatus ja koulu) nimeäminen Perustettavat työryhmät ja teemaverkostot ovat poikkihallinnollisia, monialaisia (sisältää myös hyvinvointialueen edustuksen) ja niiden tehtävät on kuvattu Ennaltaehkäisevän terveydenhuollon resurssointi kuntoon (lukio ja ammatillinen)	TEAviisari, kuntajohto: Kunnassa toimii erikseen nimetty asiantuntija, joka koordinoi hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyötä HYTE(K) HYTE-koordinaation resurssit ja päätös Avustukset TEAviisari, ammatillinen ja lukiokoulutus: Lääkärimitoitus, lääkärin työpanos/ 100 opiskelijaa TEAviisari: Koulukuraattorin työpanoksen määrä viikossa jaettuna 100 oppilaalla HYTE(H) Koulupsykologin työpanoksen määrä viikossa jaettuna 100 oppilaalla HYTE(H) Kunta kutsuu säännöllisesti koolle liikuntaseurojen ja yhdistysten yhteiskokouksen HYTE(K) Kunnassa toimii liikunnan edistämistä käsittelevä poikkihallinnollinen työryhmä HYTE(K) Kunta tarkistaa kouluympäristön terveellisuuden ja turvallisuuden sekä koulu yhteisön hyvinvoinnin kolmen vuoden välein HYTE(K) Nykytila.fi: koulun ruokakasvatuksen tuki ja jatkuvuus; resurssit, nimetty ruokakasvatuksesta vastaava tai tiimi, koulutus, sitoutuminen ja tietoinen hyvinvointisuunnitelmakirjauksista. Pohjois-Savon iäriestökselv

Painopiste: Hyte- resurssien, rakenteiden ja prosessien vahvistuminen

TAVOITTEET	HUOMIOI ERITYISESTI	MENETELMÄT	MITTARIT
HYTE-prosessit vahvistuvat		Sitoutuminen strategiatasolla; pohdittu mitä valtakunnan eri hyte-teemoihin liittyvät ohjelmat tarkoittavat toimenpiteinä omassa kunnassa/alueella ja vieminen kunnan/ hyvinvointialueen hyvinvointisuunnitelmaan, strategiaan, ohjelmiin ja käytäntöön. Hyvinvointijohtaminen: Hyvinvointikertomus ja –suunnitelma osaksi hyvinvointialueen ja kunnan talous- ja toimintasuunnitelmaa, tilinpäätöstä ja strategiaa HYTE-tiedon keruu ja tarveanalyysi, elintavoista ja terveyseroista raportointi valtuustolle Tarkastuslautakunta hyvinvoinnin valvojana: arviointikertomuksessa arvioidaan valtuustokausittain hyvinvointi- ja terveystavoitteiden toteutuminen Eri ohjelmatoiden koonti yhteen: osaksi hyvinvointikertomusta ja –suunnitelmaa tai mikäli erillisiä, niin linjassa Osallisuus eri toimijoilla ja toimialoilla; toimintakäytäntöjen sopiminen asukkaiden osallistamiseksi palvelujen kehittämiseen, talouden ja hankintojen suunnitteluun Työttömien terveystarkastukset ** – ohjeistus Hoitoketjut ja palvelupolut kuntoon (järjestöt mukana erit. ennaltaehkäisyssä) Terveystarkastuksista pois jäävien tuen tarpeen selvittäminen Yhdyspintojen tunnistaminen ja tehtävistä ja rooleista sopiminen	TEAvisari, kuntajohto, liikunta: Kunnan toiminta- ja taloussuunnitelmassa määritellään talousarviovuodelle mittarit, joilla seurataan väestön hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen tavoitteiden toteutumista HYTE(K) Tarkastuslautakunnan arviointikertomuksessa arvioidaan valtuustokausittain hyvinvointi- ja terveystavoitteiden toteutuminen HYTE(K) Lasten ja nuorten liikunta-aktiivisuutta raportoidaan vuosittain kunnan hyvinvointikertomuksessa tai vastaavassa kertomuksessa HYTE(K) Valtuustolle raportoidaan vuosittain väestön elintavoista ja niissä tapahtuvista muutoksista HYTE(K) Sotkanet: Lasten tuhkarokko-vihurirokko-sikotauti (MPR) -rokotuskattavuus HYTE(H) Työttömien terveystarkastukset, %, työttömistä Työttömien toteutuneiden terveystarkastusten 1krt/v osuus suhteessa työttömien kokonaismäärään HYTE (H) Lastenneuvolan 4-vuotiaiden terveystarkastuksista poisjäävien tuen tarpeen selvittäminen HYTE(H) Kouluterveydenhuollon 8.-luokkalaisten terveystarkastuksista poisjäävien tuen tarpeen selvittäminen HYTE(H)

Edellä mainittuja toimenpiteitä toteuttavat:

- Hyvinvointialue
- Kuntien eri toimialat
- Järjestöt ja yhdistykset
- Oppilaitokset
- Poliisi
- Aluehallintovirasto
- Yritykset
- Seurakunnat
- Aukkaat

Vaikuttavuus ja pitkän aikavälin seuranta

Seuraavilla sivuilla on esitelty valitsemamme pitkän aikavälin seurantamittarit. Ajatuksena on, että nämä paranevat useamman valtuustokauden kuluessa, kun edellä olevat painopisteet ja tavoitteet saavutetaan. Näitä mittareita seurataan aina valtuustokauden päätteeksi. Toimenpiteillä saadaan aikaan vaikutuksia, jotka näkyvät lopulta seuraavalla dialla esitellyissä pitkän aikavälin mittareissa.

Vaikuttavuuden seuranta - pitkän aikavälin seurantamittarit

ILMIÖ/ TEEMA	SEURANTAMITTARIT JA TILANNE 27.4.2021
Itsemurhakuolleisuus	• itsemurhakuolleisuus 65 vuotta täyttäneillä / 100 000 vastaavanikäistä kohden (eniten), 2018 vahvassa kasvussa • itsemurhakuolleisuus / 100 000 asukasta kohden (eniten), 2018, kasvussa
Vammat, myrkytykset	• vammojen ja myrkytysten vuoksi sairaalassa hoidetut 7-14-vuotiaat potilaat/ 10 000 vastaavanikäistä (eniten) ja kasvussa 2018 • vammojen ja myrkytysten vuoksi sairaalassa hoidetut potilaat / 10 000 asukasta kohden (2.eniten) kasvussa 2019
Lihavuus	• lihavia 13-16v (2.eniten), nousussa, erityisesti pojat 2019 • ylipaino, ammatillisen 1 ja 2. v opisk (eniten) ja kasvussa, sekä tytöt että pojat 26% 2019 • lihavien osuus BMI 30kg/m² 65+v (2.eniten) 2018, erityisesti naiset • ylipaino, % 8. ja 9.Ik HYTE(K)
Tuki- ja liikuntaelinvaivat	• tuki- ja liikuntaelin sekä sidekudosten sairauksien vuoksi työkyvyttömyyseläkettä saavat 16-64v (eniten) tosin laskussa 2019 • tuki- ja liikuntaelinsairausindeksi, ikävakoitu ja ikävakiomaton (huonoin), laskussa 2016, erityisesti Tuusniemi ja Joroinen
Toimeentulotuki	• toimeentulotukea saaneet 18-24-vuotiaat vastaavanikäisestä väestöstä (eniten) (2019) • toimeentulotukea pitkäaikaisesti saaneita 18-24v paljon (2.eniten) 2019 • toimeentulotukea saaneita 65v täyttäneitä vastaavanikäisestä (eniten) 2019 ja nousussa • keskimäärin eläkkeelle siirtymisikä laskussa, mutta on (2. alhaisin) 2018 • toimeentulotukea pitkäaikaisesti saaneet 25–64-vuotiaat, % ikäluokasta HYTE(H) + HYTE(K) • ei työssä, koulutuksessa eikä asevelvollisuutta suorittamassa olevat 20–24-vuotiaat, % ikäluokasta HYTE(H) • koulutuksen ulkopuolelle jääneet 17-24-vuotiaat, % vastaavanikäisestä väestöstä HYTE(K)
Elämänlaatu (millaiseksi elämän kokee) ja elämään tyytyväisyys	• elämänlaatunsa hyväksi tuntevien osuus, korkea koulutus, laskussa 2018 • elämäänsä on tyytyväisiä 8 ja 9.Ik (vähiten) ja ammatillisen nuoret (huonoin) 2019
Koettu terveys	• kokee terveydentilansa yhä huonommaksi (2. eniten) 2019 • kokemuksellinen hyvinvointi, vähiten tyytyväisiä oltiin taloudelliseen tilanteeseen (laskua edelliseen 2v takaiseen tilanteeseen hieman) 2021 • työikäisten terveytensä keskitasoiseksi tai huonoksi kokevien osuus matala koulutus (2.huonoin) ja laskussa 2018 • kokee terveydentilansa keskinkertaiseksi tai huonoksi, ammatill 1. ja 2.v (2. huonoin) ja nousussa 2019 • kokee terveydentilansa keskinkertaiseksi tai huonoksi, % 8. ja 9.Ik HYTE(K)
Avun saaminen riittämätöntä / arjessa selviytyminen	• apua riittämättömästi saavien osuus väestöstä, korkea koulutus (huonoin) ja kasvussa 2018, matalan koulutus (2.huonoin) ja kasvussa 2018

Vaikuttavuuden seuranta - pitkän aikavälin seurantamittarit

ILMIÖ/ TEEMA	SEURANTAMITTARIT JA TILANNE 27.4.2021
Palvelujen kustannukset	•sote nettokäyttökustannukset ja sosiaalitoimen nettokäyttökustannukset ja terveystoimen nettokäyttökustannukset (2.eniten) 2019 •päihdehuollon erityispalveluiden nettokäyttökustannukset (eniten) 2019 kasvussa •perusterveydenhuollon nettokäyttökustannukset euroa/ asukas ovat (eniten), nousussa 2019 •päihdehuollon erityispalveluiden nettokäyttökustannukset euroa/ asukas (eniten), nousussa 2019
Pitkäaikaistyöttömyys	•pitkäaikaistyöttömiä työttömistä (eniten) vaikkakin laskussa 2020 •pitkäaikaistyöttömät työvoimasta (2.eniten) kasvussa 2020
Kodin ulkopuolelle sijoitus, huostaanotot	•kodin ulkopuolelle sijoitetut 0-17-vuotiaat vastaavanikäisestä väestöstä (eniten) lievässä kasvussa/ pysynyt samana •kodin ulkopuolelle sijoitetut 18-20v vastaavanikäisestä väestöstä (2.eniten) ja nousussa •huostassa tai kiireellisesti sijoitettuna olleet 0-17-vuotiaat viimeisimmän sijoitustiedon mukaan vastaavanikäisestä väestöstä (2.eniten) ja nousussa 2017-2019
Sairastavuus, dementiaindeksi, mielenterveysindeksi, erityiskorvattaviin lääkkeisiin oikeutetut	•dementiaindeksi, ikävakioitu (suurin) ja nousussa (2015, ei uudempaa) •mielenterveysindeksi, ikävakioitu ja ikävakioimaton (huonoin), pienessä laskussa 2016, erityisesti Tuusniemi •psykiatrian laitoshoidon potilaiden hoitopäivien ikä ja sukupuolivakioitu indeksi (huonoin) 2018 •psykiatrian laitoshoidon potilaiden hoitajaksojen ikä- ja sukupuolivakioitu indeksi (huonoin) ja nousussa 2018 •THL:n sairastavuusindeksi, ikävakioitu on Pohjois-Savossa laskussa ollen 130 vuonna 2016, vertailualueiden ja koko maan korkein. •THL:n sairastavuusindeksi, ikävakioitu (huonoin), 2016 •erityiskorvattaviin lääkkeisiin oikeutettuja 0-15-vuotiaista vastaavanikäisestä väestöstä (eniten) 2019 hienoisessa laskusuunnassa •erityiskorvattaviin lääkkeisiin oikeutettuja 16-24-v vastaavanikäisestä väestöstä (eniten) ja nousussa 2019 •erityiskorvattaviin lääkkeisiin oikeutettuja 25-64v vastaavanikäisestä (2.eniten) ja kasvussa 2019 •erityiskorvattaviin lääkkeisiin oikeutettuja 65+v ja 75+v (2.eniten molemmissa) 2019
Kuntoutusraha, sairauspäiväraha ja työkyvyttömyyseläke	•kuntoutusrahaa saavat 16-19v /1000 vastaavanikäistä kohden (eniten) ja reilussa nousussa (2019) •työkyvyttömyyseläkettä saavat 25-64v vastaavanikäisestä (eniten) ja laskussa parempaan päin 2019 HYTE(K) •sairauspäivärahaa saaneet 25-64v / 1000 vastaavanikäistä (2.eniten) ja nousussa 2019 •sairauspäivärahaa saaneet 16-64v (eniten) ja nousussa 2019 •mielenterveyshäiriöiden vuoksi työkyvyttömyyseläkettä saavat 18-34-vuotiaat (pois lukien elimelliset aivo-oireyhtymät ja älyllinen kehitysvammaisuus), % vastaavanikäisestä väestöstä HYTE(K)
Huono-osaisuus	*Suomen huono-osaisimpiin lukeutuva maakunta (Sokra) (inhimillinen, sosiaalinen ja taloudellinen huono-osaisuus)

Pohjois-Savon ohjelmat ja –suunnitelmat

Pohjois-Savossa on laadittu useita asiakirjoja ja ohjelmia, joihin sisällytetyt tavoitteet ja niiden toteutuminen vaikuttavat alueen asukkaiden terveyteen ja hyvinvointiin.

- [Pohjois-Savon maakuntasuunnitelma 2040 ja maakuntaohjelma 2022–2024](#) (lausunnolla)
- [Maakuntaohjelman toimeenpanosuunnitelma](#) (Uuden kasvun suunnitelma)
- Itä-Suomen liikenneturvallisuusstrategia (tulossa)
- [Itä-Suomen liikennestrategia](#)
- Maakunnallinen turvallisuussuunnitelma (tulossa 2022)
- [Pohjois-Savon liikennejärjestelmäsuunnitelma 2040](#)
- [Järvi-Suomen maaseudun ympäristö ja ilmasto-ohjelma 2021-2027](#)
- [Pohjois-Savon ilmastotiekartta – Hiilineutraali Pohjois-Savo 2035](#)
- [Pohjois-Savon metsäohjelma 2021-2025](#)
- [Pohjois-Savon maakuntakaava](#)
- Osallisuusohjelma hyvinvointialueelle vuosille 2021 – 2023 (tulossa)
- [Pohjois-Savon järjestöstrategia 2019-2022](#)

Pohjois-Savo, hankkeita terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi

Pohjois-Savossa on useita hankkeita, joihin sisällytetyt tavoitteet ja niiden toteutuminen vaikuttavat alueen asukkaiden terveyteen ja hyvinvointiin, mm.

- Tapaamo, Siilinjärvi.
- Jalostamo, Lapinlahti.
- Nuoret mukaan, SavoGrow.
- Ekotekoja, Mansikan alue.
- Vaaralla palaa, Rautavaara.
- Elinvoimainen Kangaslampi.
- Mukana, SavoGrow.
- Ikäihmiset kiinni lähiyhteisöön, P-Savon Kylät.
- Nuoret tulevaisuuden tekijät, Pohjois-Savo.
- Digivieri, Pohjois-Savo.
- PoSote20, Pohjois-Savo.
- Sokra, Itä-Suomi.
- Nuoret pystyy, Siilinjärvi, Lapinlahti.
- Siilin nuoret, Siilinjärvi
- Kotelo -hanke, Keitele, Pielavesi, Tervo, Vesanto. [Etusivu - Maaseutukunnan KOTELO -hanke \(kotelohanke.fi\)](https://www.kotelohanke.fi) työllistyvyyden, osallisuuden ja toimijuuden vahvistamiseen tähtäävä hanke.
- [Osallisuudella uusia palveluratkaisuja ja hyvinvointia Pohjois-Savoon 2021-2022](#)
- Keiteleen kylätalo
- Hyvä mieli, Pohjois-Savo
- [ESR-hankkeet](#)

Pohjois-Savo, hankkeita terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi

Pohjois-Savossa on useita hankkeita, joihin sisällytetyt tavoitteet ja niiden toteutuminen vaikuttavat alueen asukkaiden terveyteen ja hyvinvointiin, mm.

- Tykke2-hanke 2020 - 2022 Huoltoliitto ry: Kuopio ja Tuusniemi (työttömät, elämänhallinta ja työ- ja toimintakyky)
- Hyvällä Mielellä – Pohjois-Savon projekti 2021-2030 (mielenterveys, päihde)
- [Perheet keskiöön](#) -2023 (KYS erva)
- [KOKOAVA](#) –hanke 2021- 2023 (ruokakasvatus)
- [Työkykyohjelma](#) 2020 – 2023 (Varkaus, Iisalmi, Kuopio)
- Perheentalot -2021 (Siilinjärvi, Varkaus, Iisalmi, Kuopio)
- [Yksinäisyystyö Pohjois-Savossa hanke](#) 2021-2023
- Minulla on merkitystä -hanke 2021-2023 (nuoret)
- Sirkkulanpuiston etsivän päihdetyön hanke 2021-2023
- [Digikehittämistä tekemiseen!](#) 2020 – 2022
- [HYVIS Hyvää mieltä yläkouluun](#) 2021 - 2022
- [Stressistä säätelyyn](#) 2020 - 2022
- [Lastensuojelun uudistaminen monialaisesti](#) 2021 - 2022
- Mitä kuuluu? 2021 - 2022
- [UP-uudelle polulle](#) 2020 – 2023 (koulutuspaikka tai työ maahanmuuttajille tai osatyökykyisille)
- [Yhteisöllinen ja hyvinvoiva oppimisympäristö](#) 2020 – 2022 (syrjäytymisen ehkäisy, vähentää opintojen keskeytymistä)